

Osallisuus Aamulehden sivuilla

- Journalismin keskustelevuus Finlaysonin vanhan värjäämön tapauksen valossa

Markku Visti
Tampereen yliopisto
Yhdyskuntatieteiden laitos
Pro gradu – tutkielma
Joulukuu 2006

Tampereen yliopisto

Yhdyskuntatieteiden laitos

Markku Visti: Osallisuus Aamulehden sivuilla – Journalismin keskustelevuus
Finlaysonin vanhan värjäämön tapauksen valossa

Pro Gradu-tutkielma 76 sivua, 2 liitesivua

Asiasanat: julkiso, keskusteleva journalismi, osallisuus, osallistuva suunnittelu
Joulukuu 2006

Tutkimus käsittelee lehdistön roolia osallistuvan suunnittelun kiistakysymyksissä journalismin keskustelevuuden näkökulmasta. Kaupunkitilaa luodaan yhä enemmän median välityksellä, ja osallistuvan suunnittelun noustua keskeiseksi suunnittelun suuntaukseksi, median painoarvo tulee korostumaan. Keskusteleva journalismi lähtee ajatuksesta, että avoimen julkisen keskustelun kautta saadaan olennaista tietoa suunnitteluprosessin tueksi. Keskeistä journalismin keskustelevuudessa on journalismin kyky tuottaa keskustelevaa asiasisältöä päästäen keskusteluun haluavat tahot tasapuolisesti argumentoimaan käsiteltävästä aiheesta. Huomionarvoista on journalismin itsensä vaikutus keskustelun sujuvuuteen ja sitä kautta suunnittelun lopputulokseen. Tässä suhteessa journalismia voidaankin pitää yhtenä osallisena muiden joukossa.

Tutkimuksen viitekehyksessä käsitellään kommunikatiiviseen suunnitteluun johtanutta kehityskulkua, jonka kautta avataan keskustelevan journalismin teoreettisia ajatuksia. Tutkimuksen aineistona toimii 52 Aamulehdessä vuosina 1998-2005 julkaistua Finlaysonin vanhan värjäämön purkamiseen liittyvää toimituksellista artikkelia. Aineiston kannalta on keskeistä, mitkä tahot pääsivät ääneen Aamulehden sivuilla, ja onnistuuko lehti keskustelevassa journalismissa saaden osapuolet tasapuoliseen, osallistuvan suunnittelun kannalta tarkoituksenmukaiseen asemaan.

Aineiston analyysi osoitti, että Aamulehti ei kyennyt saattamaan värjäämön tapauksen osapuolia vastavuoroiseen keskusteluun. Dialogi oli enemmän satunnaista ja lähtökohtaisesti vahvat tahot saivat palstatilaa muita enemmän. Tässä mielessä Aamulehden journalismi ei tue osallistuvan suunnittelun periaatteita, vaikkakin osoittautui, että lehdellä on halua pääkirjoitustasolla ylläpitää keskustelua ja jossain määrin myös tukea ”pieniä” osallisia tasapuolista keskusteluasetelmaa. Värjäämön tapaus myös vahvisti, että suunnittelu kaipaa tuekseen julkista keskustelua, jotta päätökset saavuttavat legitimitettinsä.

SISÄLLYS

JOHDANTO	2
1.1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	2
1.2 TAVOITTEET JA KYSYMYKSENASETTELU	4
1.3 TUTKIMUKSEN RAJAUKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ	7
1.4 TUTKIMUKSEN AINEISTO	8
1.5 LEHDISTÖ ALUETIETEELLISEN TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMASTA	11
2. KOHTI VUOROVAIKUTTEISTA SUUNNITTELUA	12
2.1 LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN TAUSTA	12
2.1.1 <i>Kuntalaki</i>	12
2.1.2 <i>Maankäyttö ja rakennuslaki</i>	13
2.1.3 <i>Kuntalaisten osallistuminen elinympäristönsä suunnitteluun lainsäädännön valossa</i>	14
2.2 KOMMUNIKATIIVISUUDEN KÄÄNNE	17
2.2.1 <i>Yhteiskuntatieteilijöiden esiinmarssi</i>	17
2.2.2 <i>Rationaalisuus osana suunnittelua ja Habermasin rationalismi</i>	18
2.2.3 <i>Osallistuvan suunnittelun kritiikki</i>	24
3. OSALLISUUS MEDIATILASSA	26
3.1 TIEDOTUSTUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT OSALLISUUDEN VALOSSA	26
3.2 SANOMALEHDEN VALTA KAUPUNKITILASSA	29
3.3 DEMOKRATIA JA OSALLISUUS JOURNALISMISSA	31
4. JOURNALISMI JULKISENA KESKUSTELUNA	34
4.1 JOURNALISMI DIALOGINA	37
4.2 JULKISOT OSALLISINA	39
4.3 JOURNALISMI JULKISEN TOIMINNAN RESURSSINA	41
4.4 JOURNALISMIN KESKUSTELEVVUUDEN KRIITTISTÄ ARVIOINTIA	42
5. FINLAYSONIN VÄRJÄÄMÖN JULKISO	46
5.1 YHDYSKUNTA SUUNNITTELU, KAMPPAILUA INTRESSIRYHMIEN KESKEN	46
5.2 VÄRJÄÄMÖ-AIHELMAN TAUSTAA	49
5.3 VÄRJÄÄMÖ –JULKISON MUODOSTUMINEN AAMULEHDESSÄ	51
5.3.1 <i>Artikkelit suojeleuvaatimuksista purkamiseen</i>	51
5.3.2 <i>Hallitseva puhuja pääsyn mittarina</i>	54
5.4 VÄRJÄÄMÖKESKUSTELUN DIALOGISUUS	59
PÄÄTELMÄT	63

JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Vuorovaikutteinen suunnittelu ja ihmisten osallistuminen oman elinympäristönsä suunnitteluun on puhuttanut viime vuosina. Osallisuudesta on tullut pysyvä osa nykypäivän suunnittelua. Kehitystä on tuettu lainsäädännöllisin toimin ensin uuden kuntalain (1995) ja edelleen uuden maankäyttö- ja rakennuslain (2000) tultua voimaan. Lainsäädännöllä on pyritty turvaamaan kuntalaisten osallistumismahdollisuudet suunnitteluprosessin edetessä. Kaavavalmisteluun on lisätty ns. osallistumis- ja arviointisuunnitelma, jonka avulla on pyritty parantamaan osallistumisen mahdollisuuksia.

Vuorovaikutteinen suunnittelu on ollut esillä monella tapaa. Osallisille on julkaistu oppaita ja aiheesta on julkaistu tutkimuksia (esim. Ruokonen 2003), toisaalta tätä suunnittelun suuntausta on kritisoitu jähmeäksi ja suunnittelua tarpeettomasti hidastavaksi (ks. esim. Kalliomäki 2002; Nevalainen 2004, 237-239; Tarasti ym. 2006). Lainsäädäntöä on kritisoitu yleväksi sen olettaessa ihmiset aktiivisiksi toimijoiksi ammattisuunnittelijoiden rinnalle. Kaavoitusta hidastavat valitukset ovatkin lisääntyneet ja suunnitteluprosessi on tältä osin hidastunut.

Ongelmista huolimatta vuorovaikutteinen suunnittelu tulee varmasti lisääntymään. Tätä hypoteesia tukee tiedon asteittainen lisääntyminen kansalaisten keskuudessa vuorovaikutteisen suunnittelun käytännöistä ja toisaalta sähköisten medioiden, kuten internetin erilaisten kansalaisfoorumien suomat mahdollisuudet vuorovaikutteisudelle. Toisaalta myös ammattisuunnittelijoiden piirissä uudet käytännöt ovat vähitellen saaneet hyväksynnän. (ks. esim. Laiho 2003; Herkkola 2003).

Osallisuudelle on myös eräänlainen tilaus; ihmiset ovat yhä enemmän vieraantuneita perinteisestä politiikasta,¹ mikä näkyy laimeana äänestysintona ja myös puolueiden vaikeutena löytää sopivia ehdokkaita vaaleihin. Vuosituhannen vaihteessa on myös noussut esiin kansalasten ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden vaikuttamistarve suoraan ilman perinteistä edustuksellista demokratiaa. Tämä seikka on huomioitu myös Euroopan unionin tasolla nostaen esiin käsitteen kansalaisten Eurooppa. (Koskiaho 2002, 39.)

Median rooli on varsin keskeinen vuorovaikutteisen suunnittelun toteutumisen kannalta, koska perinteisillä medioilla, erityisesti sanomalehdistöllä on edelleen vahva asema Suomessa. Suomessa sanomalehtiä on aina luettu paljon ja huolella. Suomessa lehdet tilataan kotiin, ja päivän lehdellä on vankkumaton asema suomalaisessa aamukahvipöydässä (ks. esim. Mervola 1998, 59). Suomalaiset ovatkin levikkimäärillä mitattuna ruotsalaisten norjalaisten ja japanilaisten ohella maailman ahkerimpia sanomalehtien lukijoita (Nieminen 1999, 32; Salovaara-Moring 2002, 119).

Pohjoismaiseen lehtiperinteeseen kuuluu erityisesti päivälehdistön vahva asema. Pohjoismaiset päivälehdet ovat yleislehtiä, jotka tarjoavat monipuolisen uutisvalikoiman laajoille massoille. Suomessa lehdistö ei jakaannu lukijakunnan sosioekonomisen aseman mukaan kuten esimerkiksi brittilehdet ja päivälehtien lukijakunta on jakaantunut tasaisesti miehiin ja naisiin, toisin kuin esimerkiksi Ranskassa, jossa naiset lukevat mieluummin viikko- ja aikakauslehtiä. (Gustafsson & Kempainen 2002, 120-121.)

---

¹ Poliittikkäsite voidaan ymmärtää myös laajemmin, politiikan kapeasta sektorimääritelmästä poiketen, jolloin se on aspektina kaikessa inhimillisessä toiminnassa (Ks. esim. Häkli 2002, 114). Kaupunkiympäristö ja paikat ovat politisoituneet, koska elinympäristön tarkastelutavat ovat muuttuneet ja elinympäristön ominaisuuksia määrittävät tekijät ovat nousseet kiistojen kohteeksi (Haila & Jokinen 2001, 7). Palosen (1988, 18-20) mukaan politiikka käsitteenä viittaa valtataisteluihin, konflikteihin ja asioiden yhteiseen hoitoon ja laajassa mielessä kaikki asiat tai ilmiöt, kuten tiettyihin alueisiin sitoutuminen voi olla poliittisia. Laajasti ymmärrettynä politiikka tehdään kaikkialla ja se on kansalaisten julkista, kollektiivista toimintaa –tarvetta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Politisoituminen tapahtuu, kun vallitseva toimintatapa kyseenalaistetaan ja eri intressitahot pyrkivät määrittämään elinympäristön ominaisuuksia ja niiden tuottamisen ehtoja (Nevalainen 2004, 106-107). Suunnittelu ja siihen osallistuminen on kuitenkin nähty jo 1960-luvulla poliittisena toimintana osallisuuden ja vuorovaikutteisen suunnittelun noustessa keskusteluun. Taustalla vaikutti erityisesti opiskelijalevottomuudet, vietnamin sodan vastustaminen ja erilaiset kansalaisoikeustaistelut. (Horelli & Kukkonen 2002, 243.)

Vaikka Suomessa Helsingin Sanomilla on lähes puolen miljoonan kappaleen levikillään vankka asema maan ykköslehtenä, on myös alue-/maakuntalehdistöllä vakiintunut asema suomalaisessa lehdistön kentässä (emt. 122). Tämän tutkimuksen kannalta maakuntalehdistön vahva asema on huomionarvoista, koska tutkimuksen empiirinen aineisto pohjautuu vahvana maakuntalehtenä tunnetun Aamulehden sivuilta kerättyyn aineistoon.

Suomessa lehdistöllä on paljon valtaa, ja se heijastaa yhteiskunnallisia valtasuhteita, eikä siis ole neutraali tietolähde. Lehdistö muotoilee yksilöllisiä ja kollektiivisia kokemuksia maailmasta ja ihmisten, paikkojen ja asioiden välisiä suhteita. Tämän vuoksi lehdistöllä on keskeinen rooli todellisuuden tai todellisuuden tulkintojen rakentamisessa. (Nevalainen, 2004, 38-39.) Perinteisen tiedonvälittäjän roolin lisäksi se ohjaa keskustelua, tuo uusia aiheita keskusteluun ja vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Lehdistöllä voi siten olla suunnittelussa merkittävä rooli. Lehdistön rooli korostuu usein kuntalaisia paljon puhuttavien ja usein kiistanalaisten suunnitelmien kohdalla. Aiheesta julkaistaan useita artikkeleita ja lehden mielipidesivut toimivat kuntalaisten asian tiimoilta käymän ajatustenvaihdon foorumina. Mielipidesivut voivat toimia myös käyttökelpoisena linkkinä ns. tavallisten kuntalaisten ja ammattisuunnittelijoiden välillä. Tässä mielessä lehdistöllä on tärkeä rooli vuorovaikutteisen suunnittelun toteutumisessa.

1.2 Tavoitteet ja kysymyksenasettelu

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää osallisuutta ja vuorovaikutteista suunnittelua koskevaa keskustelua lehdistön näkökulmasta. Vuorovaikutteinen suunnittelu on noussut erityisen keskustelun ja tutkimuksen kohteeksi uuden Maankäyttö- ja rakennuslain astuttua voimaan vuosituhannen vaihteessa. Osallisuuskeskustelussa on kuitenkin jäänyt vähemmälle huomiolle median ja erityisesti lehdistön rooli kaupunkikuvan muokkaajana.

Tutkimuksen näkökulma lähestyä osallistuvaa suunnittelua lehdistön kautta on perusteltua erityisesti Suomessa, koska pohjoismaisen lehtiperinne asettaa alueen ykköslehden merkittävään asemaan. Julkisuuteen nousevat suunnittelukysymykset saavat palstatilaa lehden sivuilla, ja ennen kaikkea alueen ykköslehti tavoittaa suhteellisen tasaisesti koko kansan kirjon. Ne ”tavalliset” kansalaiset, joiden varaan osallistuvan suunnittelun ideaalia on pitkälti viime vuosina rakennettu, löytyvät suurina heterogeenisina joukkoina laajalevikkisten suomalaislehtien lukijakunnasta. Tässä valossa ei ole yhdentekevää, millaisen foorumin lehdistö muodostaa suunnittelukysymyksen ympärille.

Lehdistölle annettujen perinteisen tiedonvälittäjän ja vallan vahtikoiran² roolien lisäksi sille on määriteltävissä myös muita ulottuvuuksia. Vanha tuttu termi neljänestä valtionmahdista lainsäädäntövallan, täytäntöönpanovallan ja tuomiovallan rinnalla on yhä ajankohtainen, koska informaatioyhteiskunnassa median puhtaanapitotehtävä korostuu ja komplisoituu, politiikkaa tehdään yhä enemmän julkisessa tilassa. (Nordenstreng 1995, 47.) Mediasta onkin tulossa erottamaton osa politiikkaa ja vallankäyttöä. Takavuosina tätä ilmiötä nimitettiin termillä ”mediapeli”. (Emt. 47.) Perko (1998, 25) näkee median vahvistuneen roolin kasvattaneen samalla sen vastuuta moraalista. Välittäessään kuvaa todellisuudesta, se samalla joutuu ottamaan kantaa eettisiin kysymyksiin. Millaisia arvoja media haluaa tukea ja vahvistaa, mitä vastustaa? (vrt. Uimonen & Ikävalko 1996, 211) Myös osallistuvan suunnittelun näkökulmasta nämä kysymykset ovat relevantteja, koska myös suunnittelusta on tullut yhä julkisempää. Valtaosa kansalaisista muodostaa mielikuvan yhteisistä asioista median esittämän perusteella (Ridell 2005, 3).

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään median roolia kaupunkitilan muokkaajana osallistuvan suunnittelun näkökulmasta. Yleisesti journalismin tutkimuksessa journalismille on esitetty neljä tehtävää: tiedonvälitys, tarinan kerronta, keskustelun ylläpitäminen ja toimiminen julkisen toiminnan resurssina

---

² Vallan *vahtikoiralle* on mediakriittisessä keskustelussa löydetty myös muunnelmia, kuten *sylikoira*, jolla viitataan median liian läheiseen suhteeseen valtaeliittiin ja *ajokoira*, jolla korostetaan median ns. ajojahtikäytäntöjä. Erityisesti julkisuuden henkilöt ovat kokeneet joutuneensa median ajojahdin uhreiksi. (ks. esim. Uimonen & Ikävalko 1996, 216.)

(ks. esim. Kunelius 2000, 4). Osallistuvan suunnittelun kannalta erityisesti journalismin keskustelevuus on olennainen näkökulma ja se muodostaa tämän tutkimuksen lehdistöteoreettisen viitekehyksen ytimen. Osallisuuden näkökulmasta journalismin keskustelevuutta ja julkisen toiminnan resurssina toimimista ei voida erottaa toisistaan, koska ilman keskustelevuutta ei journalismilla ole edellytyksiä kansalaisten julkisen toiminnan resurssiksi.

Empiirisen lehtiaineiston avulla tutkimuksessa selvennetään median asemaa osallistuvan suunnittelun konfliktitilanteissa. Konfliktitilanteella tarkoitetaan asetelmaa, jossa media osallistuu paikalliseen suunnittelukysymykseen yhtenä vaikutusvaltaisena toimijana ja jonka valinnoilla on oma vaikutuksensa suunnittelun lopputulokseen. Tässä tutkimuksessa media nähdäänkin yhtenä osallisena muiden joukossa. Vaikka media korostaa mielellään neutraaliuttaan, niin toimiessaan kiistanalaisen suunnittelukysymyksen foorumina se joutuu kuin puolivahingossa osallisen asemaan. Journalismin tiedonvälitystehtävä voidaan ymmärtää tämän hypoteesin näkökulmasta laajemmin, jolloin tieto on aina jonkin nimettävissä olevan tahon näkökulmasta tuotettua. (Ridell 2000, 147; vrt. Nevalainen 2004, 39).

Näistä lähtökohdista tutkimuskysymyksiksi ovat muotoutuneet:

1. Millaisen roolin osallisuuteen Aamulehti ottaa suunnittelun konfliktitilanteessa?

Lehdistön rooli on korostunut vuorovaikutteisen suunnittelun myötä. Tämä näkyy erityisesti suunnittelun kiistakysymyksissä, joissa lehdistö toimii asian tiimoilta käydyn keskustelun foorumina. Osallistuvan suunnittelun kannalta on mielenkiintoista tutkia, millaisen roolin Aamulehti luo itselleen kiistakysymyksissä empiirisen lehtiaineiston kautta. Erityisesti kiistakysymyksissä osallistuva suunnittelu voidaan nähdä kamppailuna, jossa erilaiset ja erikokoiset intressitahot tuovat näkemyksiään esiin ja pyrkivät vaikuttamaan suunnittelun lopputulokseen.

2. Miten journalismin keskustelevuus näkyy Aamulehden sivuilla Finlaysonin vanhaa värjäämää koskevassa kirjoittelussa?

Journalismin tutkimuksessa käsite journalismin keskustelevuudesta tarjoaa osallisuudelle mahdollisuuksia. Journalismin keskustelevuudesta puhuttaessa nousee esiin lehdistön mahdollisuus purkaa lukkiutuneita asemia antaen mahdollisuus niille osallisille, jotka eivät muuten saa ääntänsä kuuluviin. Tässä mielessä lehdistön asema voidaan nähdä merkittävänä sen osallistuessa kaupunkitilan luomiseen. Värjäämää käsittelevää lehtiaineistoa analysoimalla voidaan selvittää, kuinka keskustelevaa Aamulehden journalismi on, ja toimiiko Aamulehti kansalaisten julkisen toiminnan resurssina.

1.3 Tutkimuksen rajaukset ja tutkimusmenetelmä

Tutkimus on jatkoa osallisuuskeskustelulle, jossa osallisuutta on käsitelty asukkaiden ja ammattisuunnittelijoiden näkökulmasta. Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuoda tähän keskusteluun mukaan median vaikutus vuorovaikutteisuuden tuottajana. Mediaa käsitellään tutkimuksessa erityisesti sanomalehdistön näkökulmasta. Nykyisin sana media on vakiinnuttanut asemansa kuvaamaan sitä laajaa joukkoviestinnän kenttää, johon lehdistö vanhana mediasisällön tuottajana itseoikeutetusti kuuluu. Viime vuosina erityisesti internet on laajentanut median käsitettä. Tietotekniikan myötä on puhuttu multimedista, jolla viitataan vuorovaikutteisuuteen; äänen, kuvan ja tekstin yhdistelmään. Osallistuvan suunnittelun yhteydessä erityisesti internetin suomat vuorovaikutteisuuden mahdollisuudet ovat olleet esillä.

Tässä tutkimuksessa median käsittely keskittyy lehdistön näkökulmaan. Toisin sanoen sähköisten viestimien käsittely osallisuuden näkökulmasta jää pois. Koska tutkimus keskittyy osallisuuteen lehdistön näkökulmasta, on syytä myös avata osallistuvaan suunnitteluun johtanutta kehityskulkua. Työssä ei kuitenkaan keskitytä laajemmin eri suunnitteluparadigmoihin. Sitä vastoin suunnitteluteoreettinen käsittely keskittyy kommunikatiivisen suunnittelun kehittämiseen ja siitä käytyyn keskusteluun. Tässä keskustelussa ovat merkittävästi vaikuttaneet muun muassa saksalainen yhteiskuntafilosofi Jürgen

Habermas ja osin hänen ajatustensa pohjalta edelleen John Forester, Patsy Healey ja Tore Sager. Heistä erityisesti Habermas ja hänen ns. kommunikatiivisen toiminnan teoria saa huomiota. Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian korostaminen on perusteltua, koska Habermasin ajatukset ovat merkittävästi vaikuttaneet myös journalismin keskukselle teoreettisiin kehitelmiin.

Vuorovaikutteisen suunnittelun kehityskulkuun kuuluu olennaisena osana lainsäädännön muutokset, joilla osallisuutta on lähdetty institutionaalisesti konkretisoimaan. Lainsäädännön käsittelyllä selvennetään osallisuuden subjektia, osallista. Osallisen konkretisoiminen uuden maankäyttö- ja rakennuslain valossa antaa pohjan osallisuuden käsittelylle lehdistön näkökulmasta osana suunnittelu ympäristöä, jossa lehdistöllä on merkittävä rooli suunnittelun yhtenä osallisena. Tältä osin lainsäädännön määritelmä osallisuudesta on varsin suppea.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen sisällöntutkimus. Viestinnän tutkimuksessa sisällön erittelyllä on tutkimusmetodina pitkät perinteet. Klassisen määritelmän mukaan sisällön erittely on ”viestinnän ilmisisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten sopiva tutkimustekniikka” (Väliaverron E. 1998, 15). Tämän tutkimuksen kannalta määritelmä on turhan tiukka, koska yhtäältä se ponnistaa perinteestä, jossa viestinnän tutkimuksen menetelmät ja traditiot ovat viestinnän tutkijoiden yksinoikeus. Toisaalta tässä tutkimuksessa ei pyritä tekemään tarpeettomasti eroa määrällisen ja laadullisen analyysin välille. Tutkimuksen aineistosta tehdään myös määrällisiä päätelmiä, mutta aineiston koko ei tue puhtaasti määrällistä otetta.

1.4 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineistona toimii Aamulehden Finlaysonin vanhan värjäämön purkamista koskevat lehtiartikkelit, jotka on julkaistu lehden sivuilla vuosina 1998-2005. Artikkeleita on yhteensä 52 kappaletta, joista 5 kappaletta on pääkirjoituksia. Mukaan on otettu myös Aamulehden Moro – liitteen artikkelit

siltä osin, kun ne koskevat värjäämön tapausta. Koska työn tarkoituksena on tutkia osallisuutta journalismin keskustelevuuden näkökulmasta, lehden yleisönosaston värjäämökannanotot on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Yleisönosaston rajaaminen pois aineistosta on perusteltua, koska journalismin keskustelevuuden ideaali löytyy yleisönosaston ulkopuolelta. Keskustelevassa journalismissa kansalaiset pääsevät lehden sivuille ilman, että yleisönosasto karsinoi heidät subjektiivisiksi mielipiteiden esittäjiksi. Jotta journalismi olisi keskustelevaa, on kansalaisten päästävä ”oikeiden” tiedontuottajien rinnalle journalismin lähteeksi.

Näistä lähtökohdista Aamulehden keskustelevuutta arvioidaan lehtiartikkeleita tarkastelemalla pääsyn ja dialogisuuden näkökulmasta (ks. esim. Heikkilä & Kunelius 1997, 5). Pääsillä viitataan journalismin keskustelevuuden ytimeen, siihen kenet päästetään ääneen ja millaisissa rooleissa ääneen päässeet tahot ovat. Pääsyn suhteen on olennaista, kuinka vahvan aseman värjäämötapausten edustavat ja tietävät tahot saavat aamulehden journalismissa. Dialogisuudella viitataan keskusteluanalyysissä äänten monimuotoisuuteen ja siihen, saako Aamulehti eri tahot keskustelemaan toistensa kanssa. Huomionarvoista dialogisuuden arvioinnissa on, miten toimittajat järjestävät puheenvuorot lukijalle. Tällä tavoin toimittajat ohjaavat julkista keskustelua valikoimalla puheenvuoroja. Jotta voidaan puhua keskustelevuudesta tietyn aiheelman³ sisällä, täytyy lukijalle välittyä dialogisuus, jolloin tekstistä voidaan erottaa vieruspareja, joita ovat tyypillisimmillään kysymys-vastaus, ehdotus/pyyntö ja sen hyväksyminen tai torjuminen, samanmielisyyden tai erimielisyyden ilmaiseminen tai moite/syytös ja niihin liittyvä kiistäminen tai myöntäminen. Dialogisuudessa onnistunut toimitus on laittanut kysymykset ja vastaukset kohtaamaan toisensa. (Renvall 2000, 85-86.)

Dialogisuutta arvioidessa on keskeistä kiinnittää huomiota, millaisessa valossa osalliset näytetään. Toimittajat joutuvat ottamaan aina riskejä organisoidessaan

---

³ *Aihelmalla* tarkoitetaan journalismissa saamaa aihetta koskevien juttujen joukkoa –eräänlaista jatkokertomusta, joita syntyy ja kuolee jatkuvasti (ks. esim. Renvall & Reunanen 1999, 84). Aamulehden Finlaysonin vanhaa värjäämöä koskeva juttujen sarjaa voidaan pitää pitkäkestoisena aiheilmalla.

julkista keskustelua. Tarkoituksenmukaista on, että kertomus antaa mahdollisimman oikeudenmukaisen kuvan osallisista ja heidän näkökulmistaan. Journalismin tulisi myös kyetä arvioimaan keskustelijoiden strategisia päämääriä ja toimia siten puheenvuorojen korjauskertoimena. (Renvall & Reunanen 1999, 79.)

Keskustelu on siis aina toimittajan lukijoille järjestämää ja valikoitua. Journalistit välittävät toisten keskustelijoiden kommentteja ja väittämiä muille keskustelijoille. (ks. esim. Renvall 2000, 85.) Tässä suhteessa on huomionarvoista, kuinka merkitsevä on sellaisten värjäämöartikkeleiden määrä, joissa vastinpareja esiintyy. On selvää, että pitkäkestoisen aiheen sisällä merkittävä osa lehtiartikkeleista on niin sanotun kertojan äänen välittämää raportointia asioiden etenemisestä, jolloin artikkelit ovat suhteellisen lyhyitä ja niissä esiintyy usein vain yksi osapuoli. Jotta lukijalle välittyisi mielikuva keskustelevuudesta aiheen käsittelyssä, olisi suotavaa, että samat tahot eivät esiintyisi näissä toteavissa jutussa harvakseltaan ja perätysten, jolloin dialogi helposti katkeaa.

Kolmas aineiston analyysin lähtökohta liittyy yhtäältä pääsyyn, mutta myös ”päässeiden” välisiin suhteisiin, jolloin olennaista on, pystyykö Aamulehti julkista keskustelua orkestroidessaan erottelemaan väitteiden esittäjien statuksen itse väitteestä (vrt. Kunelius 1999, 46). Osallisuuskeskustelun kriittisissä kannanotoissa nousee toistuvasti esiin osallisten lähtökohtaisesti eriarvoinen asema. Sama ongelma toistuu myös journalismin keskustelevuuden taustalla; joku on aina asiantuntevampi, kokeneempi, rikkaampi jne. Journalismin keskustelevuuden ideaan kuuluu antaa kaikille mahdollisuus esittää ja perustella näkemyksiään siten, että perustelut ratkaisevat, ei niinkään yhteiskunnallinen asema tai valta (Renvall 2000, 87).

1.5 Lehdistö aluetieteellisen tutkimuksen näkökulmasta

Lehdistö aluetieteellisenä tai maantieteellisenä tutkimusaineistona on ollut melko harvinainen Suomessa, toisin kuin esimerkiksi Britanniassa ja Australiassa, joissa kummassakin on sanomalehtilähtöisellä maantieteellisellä tutkimuksella pitkät perinteet (Nevalainen 2004, 38). Tanin (1996, 106) mukaan sanomalehdistö on kärsinyt arvostuksen puutetta tutkimuksessa runsaammin käytetyn korkeakulttuurin rinnalla. Sanomalehdistöä aineistona on käyttänyt muun muassa Nevalainen (2004), joka on tutkinut kaupunkisuunnittelua diskursiivisena prosessina. Salovaara- Moring (2004) on tarkastellut maakunnallisten lehtien puhuntaa 1990-luvulla. Muita median osa-alueita, kuten internetiä kansalaisten foorumina on tutkinut esimerkiksi Ridell (2001), ks. myös Luoto (2002) ja Haarni (1997). Heikkilä (2001) on tutkinut journalismin ja kansalaisuuden suhdetta todeten sen ”ohueksi”, koska journalismi ei kelpuuta kansalaisia yhteiskunnallisen tiedon tuottajiksi tai sen arvioijiksi. Heikkilän mukaan ”yhteiskunnan laitoksia ohjaava edustuksellinen logiikka tuottaa sivustaseuraajan kulttuuria.” Kansalaisten osaksi jää lukijan rooli journalismin tukeutuessa vakiintuneisiin tiedontuottajiin.

Tiedotusvälineiden keskustelevuus ja vuorovaikutteisuus, tai paremminkin niiden puute ovat synnyttäneet paljon kritiikkiä journalismin keskustelevuutta käsitelleiden tutkijoiden parissa. Heikki Heikkilä, Risto Kunelius ja Seija Ridell ovat käsitelleet journalismin yleisösuhdetta useissa kirjoituksissaan. Ulkomaisista tutkijoista journalismin keskustelevuutta on perännyt erityisesti James Carey, jonka mukaan journalismi tulisi nähdä tiedon välittämisen sijaan keskusteluna. Journalismin tehtävänä ei siten ole pelkästään kansalaisten informoiminen vaan myös pitää yhteyttä yleisöönsä ja ylläpitää keskustelua yhteisistä asioista (Väliaverronon 1997, 1). Kansalaisten osallistumismahdollisuuksien kannalta Careyn ajattelu on rohkaisevaa, sillä keskustelun ylläpitäminen antaa mahdollisuuden kansalaisille osallistua keskusteluun.

Keskustelevan journalismin ajatukset tukevat siten osallisuutta korostavan lainsäädännön henkeä ja nykyistä ilmapiiriä, jossa kansalaisten osallistumismahdollisuuksien turvaaminen koetaan tärkeäksi edellytykseksi hyvälle suunnittelulle. Monipuoliseen kaupunkikulttuuriin kuuluu myös moninainen median kenttä, joka välittää meille kuvaa todellisuudesta, mutta myös luo todellisuutta ja uutta tietoa (ks. esim. Lehto 2004, 99). Tässä valossa myös suunnittelumaantieteellinen tutkimus, joka pohjautuu erilaisiin media-aineistoihin, tulee varmasti lisääntymään. Se myös hämärtää rajaa journalismin tutkimuksen ja suunnittelumaantieteellisen/alue-tieteellisen tutkimuksen välillä.

2. Kohti vuorovaikutteista suunnittelua

2.1 Lainsäädännöllinen tausta

2.1.1 Kuntalaki

Vuonna 1995 voimaan tullut kuntalaki korostaa kuntalaisten lisääntyntä vaikutusmahdollisuutta kunnan asioihin. Keskeisimmät periaatteet on koottu kuntalain neljänteen lukuun, joka käsittelee kunnan asukkaiden osallistumisoikeutta. Kuntalaisten osallistumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää saada tarpeeksi tietoa kunnan asioista.. Kunnan rooli tiedottajana onkin uuden lain myötä yhä keskeisempi. Kuntalaisten mahdollisuus osallistua kunnan yhteisiin asioihin on kirjattu Kuntalakiin (1995, 27§): ”Valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujenkäyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.”

Kuntalaki velvoittaa kuntia tiedottamaan asioista niiden eri vaiheissa ja kunnan on laadittava tarvittaessa katsauksia kunnan palvelua, taloutta ympäristönsuojelua ja maankäyttöä koskevista asioista. Poiketen aiemmasta lainsäädännöstä kunnan tiedottajan roolia ei nähdä enää yksisuuntaisena ylhäältä

alaspäin suuntautuvana prosessina vaan kunnan asukkaille on myös tiedotettava, millä tavoin he voivat osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon.

2.1.2 Maankäyttö ja rakennuslaki

Kuntien alueiden käytön ohjaamiseksi laaditaan yleiskaavoja ja asemakaavoja. osoitetaan kunnan osa-alueen käytön ja rakentamisen järjestäminen. Kunnat voivat laatia yhteisen yleiskaavan. Maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueilla. (MRL 2000, 4§)

Maankäyttö- ja rakennuslaki alueiden käytön ohjaavana lakina koskee kaikkia alueita, myös vesialueita. Sisällöltään kaavoitus on maankäytön suunnittelua alueen osoittamista järkevällä tavalla eri tarkoituksia varten (Jääskeläinen & Syrjänen 2000, 69). Maankäytön suunnittelu koostuu portaittaisesta kaavajärjestelmästä, jossa kaavojen sääntely tarkentuu kaavojen suunnittelun edetessä yleispiirteisestä yksityiskohtaisiksi kaavoiksi.

kaupunkikuvaan sekä kirjoittamaan kaavoituspäätöksiin rakentamisen ohjaamisen kannalta tarpeellisia määräyksiä. Maankäyttö- ja rakennuslain vaatimukset erityisesti asemakaavapäätösten sisällön osalta ovat varsin yleispiirteisiä, koska Suomi on laaja maa, ja kaupunki- ja maaseutuolojen erilaisuuden vuoksi suunnittelutarve on hyvinkin vaihteleva. (Jääskeläinen & Syrjänen 2000, 48.) Tässä suhteessa uusi vuonna 2000 voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki eroaa vanhasta rakennuslaista. Vanhassa laissa säännökset olivat huomattavasti tarkemmat eikä kunnille annettu niin suurta harkintavaltaa kaavoituspäätösten sisällön osalta kuin nykyinen laki antaa. Uuden maankäyttö- ja rakennuslain vaatimat väljemmät sisältövaatimukset kaavoituspäätöksissä lisäävätkin kuntien harkintavaltaa, mutta harkintavallan käytön oikeellisuuden arvioiminen on tullut vaikeammaksi. (Emt. 2000, 48.) Tämä on huomionarvoinen asia, koska oikeellisuutta arvioidaan useimmiten kaavapäätöksistä valitettaessa.

Maankäyttö- ja rakennuslain merkittävänä muutoksena vanhan rakennuslain aikaiseen järjestelmään verrattuna on myös kunnan aseman vahvistuminen alueensa maankäytöstä päättävänä tahona, mihin liittyy luopuminen kaavojen alistamisesta valtion viranomaisten vahvistettaviksi. (Ekroos & Majamaa 2000, 37.)

2.1.3 Kuntalaisten osallistuminen elinympäristönsä suunnitteluun lainsäädännön valossa

Uuden maankäyttö- ja rakennuslain muutos vanhaan lakiin on sen painotukset kuntalaisten osallistumismahdollisuuksiin. Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuminen rakentuu kolmen tukipilarin varaan, jotka tasapainottavat toisiaan. Ajatuksena on, että kaavoituksen vaikutuksista pyritään aikaisempaa laajemmin ja määrätietoisemmin keskustelemaan kaikkien niiden osapuolten kesken, joita asiat koskevat. Kuntalaisten osallistumisen merkitys kasvaa samalla kun kunnan päätösvalta kasvaa kaavojen alustusvelvollisuuden poistuessa. Lain ajatuksena on, että samalla kun valtion valvontaa vähennetään ja annetaan kunnille vapaampi toimivalta kaavoitusasioissa, on syytä turvata kuntalaisten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa kaavoitukseen. Kolmas keskeinen muutostekijä on valitustien muuttuminen tuomioistuinlinjalle, jolloin kunnan päätöksistä valitetaan hallinto-oikeuteen. (Jääskeläinen & Syrjänen 2000, 195.)

Osallistuva suunnittelu on tullut vuosien saatossa ajankohtaisemmaksi, koska nykyisin kaavoitus painottuu yhä useimmin jo rakennetuille alueille, jolloin korostuu alueen asukkaiden ja kaavoittajien välinen vuorovaikutus. Vuorovaikutteisesta suunnittelusta onkin pitempiaikaisia kokemuksia esimerkiksi Tanskassa, jossa täydennysrakentamisen traditio on huomattavasti pidempi kuin harvaanasutussa Suomessa (Arola 2001, 4).

Osalliset

Osalliset on uusi termi, jolla pyritään kuvaamaan niitä tahoja, joilla on intressiä kaavoitusta koskevissa asioissa. Osallisen käsite poikkeaa perinteisestä

asianosaisen käsitteestä siltä osin, että se pitää sisällään myös kaikki sellaiset tahot, joiden etua tai oikeutta asia ei suoranaisesti koske, mutta joiden elinpiiriin kaavahanke kuitenkin vaikuttaa. Osallisen käsitteeseen kuuluu sekä kansalais- että viranomaistahoja, ja ne voidaan Ekroosin ja Majamaan (2000, 288) mukaan jakaa kolmeen ryhmään:

1. Maanomistajat, joiden omistamia alueita kuuluu kaavoitettavaan alueeseen. Maanomistajiin kuuluvat sekä yksityiset että yhteisöt, myös julkisyhteisöt.
2. Osallisia ovat myös ne henkilöt, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaavahanke saattaa vaikuttaa.
3. Viranomaiset ja yhteisöt, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään.

Maankäyttö- ja rakennuslain osallisuussäännöksellä on tarkoitus kehittää kaavoitusmenettelyä sellaiseksi, että osallisilla on mahdollisuus saada tietoa suunnittelun lähtökohdista, tavoitteista ja mahdollisista vaihtoehdoista. Osallisilla tulee olla mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, kaavoituksen vaikutusten arviointiin ja mahdollisuus lausua kirjallisesti ja suullisesti mielipiteensä asiasta. (Jääskeläinen & Syrjänen 2000, 198.) Kaavajärjestelmän ratkaisut ovat kunnallista päätöksentekoa, ja siinä noudatetaan kunnallishallinnon päätöksentekojärjestelmää ja maankäyttö- ja rakennuslaissa erikseen säädettyä kaavoitusprosessia.

Osattomat

Osallisuuskeskustelussa osallisella viitataan tavallisiin ihmisiin ja heidän osallistumismahdollisuuksiinsa. Tulkinnanvaraiseksi jää, mitä tavallisella ihmisellä tarkoitetaan. Vaikka uudessa lainsäädännössä eritelläänkin osalliset pieniin ja suuriin, se ei ota kantaa osallisten välisiin voimasuhde-eroihin. Painotus on ns. tavallisten ihmisten puolella, ja voimatoimijoiden oletetaan huolehtivan eduistaan ja ottavan itse yhteyttä kaupungin virkamiehiin ja poliitikoihin (ks. esim. Koskiaho 2002, 48; myös Staffans 2004, 22).

Osallisuuden yhteydessä esiintyy usein termi osattomat. Sillä viitataan heikkoihin tahoihin, joilla ei ole mahdollisuutta ja/tai kykyä pitää puoliaan. Valtaistamisella sen sijaan tarkoitetaan heikompiensaisten puolustamista taholta paikallisia valtarakenteita vastaan. Esimerkiksi maahanmuuttajat voivat olla yksi tällainen ryhmä, joka ei saa ääntänsä kuuluviin ilman ulkopuolista tukea (Koskiaho 2002, 37.)

Huomionarvoista osattomuudessa osallisuuskeskustelun ympärillä on osallisten eriarvoisen aseman aiheuttama paradoksi. Lainsäädäntö ja osallisuuden ympärillä käytävä keskustelu painottaa osallisuutta tavallisten ihmisten näkökulmasta, mutta muut vahvemmat osallisyhymät; maanomistajat, viranomaiset, rakennusliikkeet ja media voivat lähtökohtaisesti paremman aseman turvin aiheuttaa osattomuutta osallisten ydinryhmässä, tavallisissa kansalaisissa. Kuten Staffans (2004, 55) toteaa, oikea osallistujajoukko, ”tavalliset ihmiset” joiden oletetaan olevan voimatoimijoiden ja osattomien välissä, onkin käytännössä tyhjä joukko. Tällöin osallisuus käsitteenä jää helposti abstraktiksi huolimatta lainsäädännön ylevästä hengestä.

Osallisuuskäsitettä onkin syytä laajentaa, jolloin media nähdään yhtenä osallisena kansalaisten, viranomaistahojen ja maanomistajien rinnalle. Media, eritoten sanomalehdistö korostaa riippumattomuuttaan tiedonvälittäjänä eikä se mielellään korosta vaikutusvaltaansa. Median osallisuus on lähtökohdiltaan abstrakti ja sen osallisuus on helpompi tuomita tyhjemmäksi kuin kansalaisten, joiden varassa koko osallisuuskeskustelua on viime vuosina käyty. Median osallisuus on huomaamattomampaa ja voidaankin puhua myös median kohdalla tyhjistä joukosta, joskin eri näkökulmasta kuin Staffans. Median tyhjiys perustuu sen näkymättömyyteen. Muut osalliset ovat enemmän tai vähemmän esillä, mutta media toimii kaiken taustalla käyttäen silti merkittävää valtaa ja vaikuttaen suunnittelukysymysten lopputulokseen. Median vallan näkymättömyys merkitsee, että sitä ei pidetä voimatoimijana samalla tavalla kuin suuria maanomistajia, rakennusliikkeitä ja viranomaisia. Media ei henkilöidy, joten ei ole ketään jota syyttää ”vääränlaisesta” vallankäytöstä.

2.2 Kommunikatiivisuuden käänne

2.2.1 Yhteiskuntatieteilijöiden esiinmarssi

Yhteiskuntatieteilijöiden astuttua suunnittelun kenttään 1960- ja 1970-luvuilla, kommunikatiivisuus tuli suunnittelussa ensi kertaa esiin. Arkkitehtien turvautuminen pelkästään tekniseen käyttötietoon ja heidän tekemänsä jyrkkä pesäero politiikkaan johti jopa syytöksiin arkkitehtien ”sosiaalisesta sokeudesta”. Yhteiskuntatieteilijät kokivat olevansa parempia määrittelemään perimmäisiä suunnitteluongelmia. Arkkitehtien väitettiin käsittelevän vain fyysisiä suunnitteluongelmia, eivät kokonaisuuksia. Vuosisadan alkupuolen fyysiseen ja arkkitehtoniseen orientaatioon perustunut suunnitteluparadigma sai antaa tilaa yhteiskuntatieteistä ponnistavalle ns. systeemiteoreettisille näkemyksille. (Lapintie 2003, 12; Pakarinen 2002, 80-83.)

Syytökset sosiaalisesta sokeudesta juontavat konkreettisimmin juurensa 1960 – luvun lähiörakentamisen aikaan. Arkkitehtisuunnittelijat eivät nähneet ongelmallisena ihmisten asuttamista modernistisiin betonilähiöihin vailla sosiaalisia juuria. Tieteellisin normein suunnitellut alueet edustivat arkkitehtien silmin käsitystä hyvästä elämästä ja ainoastaan rakennusten huono kunto sai arkkitehtien huomion, vaikka parannukset siinä eivät tuoneet mukanaan hyvää elämää vakiintuneine sosiaalisine suhteineen ja tukiverkostoineen. (Pakarinen 2002, 80-83.)

Suomalaisittain suunnitteluparadigman muutosta yhteiskuntatieteilijöiden pelikentäksi ei ole kuitenkaan tarpeen korostaa, sillä meillä arkkitehtisuunnittelu ei ole menettänyt asemiaan yhdyskuntasuunnittelussa siinä määrin kuin esimerkiksi Iso-Britanniassa. Merkittävät arkkitehtivaikuttajat, kuten Alvar Aalto ovat osaltaan ylläpitäneet ja vahvistaneet arkkitehtien asemaa. (Lapintie 2003 12.) Tunnettujen arkkitehtien töiden mieltäminen kiinteäksi osaksi suomalaista kansallista kulttuuria ja identiteettiä on myös ylläpitänyt Suomessa sankariarkkitehdin mainetta. Lapintien (2003) mukaan suomalaisessa osallisuus-

ja suunnitteluteoreettisessa keskustelussa arkkitehtien valta-asema näkyy tavoissa mieltää suunnittelun tehtävät ja sisältö.

Kuten Mäntysalo (1997) toteaa, arkkitehdit hallitsevat suunnittelutiedon tuottamisen tekniikat ja siksi väistämättä kontrolloivat suunnittelun kommunikaatiota. Arkkitehtien kontrolloimaa suunnittelun kommunikaatiota lähestyttäessä on journalismin keskustelevuuden näkökulmasta olennaista, pystyykö journalismi tasa-arvoistamaan lähtökohtaisesti epäreilua tilannetta. Tähän pystyessään voitaisiin keskustelevan journalismin osalta puhua journalismista suunnittelun kommunikaation hallitsijana.

2.2.2 Rationaalisuus osana suunnittelua ja Habermasin rationalismi

Suunnitteluteoreettisessa keskustelussa suunnittelun suhde rationalismiin on yksi kantavista teemoista. Rationalismin perusajatus lähtee ihmisen kyvystä järjellä hallita toimintaansa, kehitystä ja tulevaisuutta (ks. esim. Sotarauta 1996, 133; Lapintie 1999,10). Kommunikatiivisuus alkoi korostua suunnittelussa jo 1970-luvulla. Suunnitelmatalouden romahtaminen antoi mahdollisuuden luopua ns. välineellisestä rationalismista ja antoi tilaa kommunikatiivisen rationalismin ajattelulle. Välineellisen rationalismin käsite nousee tulkinnasta, jonka mukaan on olemassa kahdenlaista rationalismia: välineellistä ja viestinnällistä. Välineellinen rationalismi tähtää ympäristön välineelliseen hallintaan teknisen käyttötiedon avulla.

Kommunikatiivinen rationalismi sen sijaan lähtee ajatuksesta, että vain osapuolten välisen viestinnän avulla saavutetaan käsiteltävässä asiassa riittävä yhteisymmärrys ja ”oikea” tieto. (Viitala 1999, 203-205.) 1970-luvun loppupuolella suunnittelukeskustelussa tuotiin esiin ajatusmalli, jonka mukaan välineellisestä rationalismista ei voida luopua ennen kuin suunnittelu ”vapautetaan” välineellisestä ylivallassa. (Viitala 1999, 205.) Tämän

vapautusprosessin tuotoksena voidaan (Viitalan 1999) mukaan nähdä yhteissuunnittelu⁴ ja osallistuva suunnittelu.

Kommunikaation merkitys kasvoi keskustelun lisääntyessä suunnittelun ja suunnittelijan yhteydestä politiikkaan ja arvovalintoihin. (Staffans 2004,50). Suunnittelu sai osakseen kritiikkiä, jossa suunnittelijat nähtiin voimattomina, jopa epämoraalisina vallan pelinappuloina (Pakarinen 2002, 80; Taylor 1998, 45). Rationalistinen suunnittelu, joka oli kehittynyt 1900-luvun aikana ajatuksesta, että suunnittelu voidaan nähdä toteutuksesta erillisenä toimintana, ja jossa suunnittelu nähdään kaavamaisena suoraviivaisena prosessina, ei ole enää vuosiin ollut suunnittelusta käydyn keskustelun keskiössä. Suunnittelun poliittisuus, pirstaleisuus ja moniäänisyys olivat jo rationalistisen suunnittelun valtakaudella teorian ihanteiden toteutumisen kannalta esteinä. (Häkli 2002, 112.) Toisaalta rationalismin kritiikin kärkenä voidaan nähdä rationalismiin liitetty kokonaisvaltaisen suunnittelun ideologia, jossa suunnitteluprosessi voidaan hoitaa positivistisessa hengessä tieteellisin ja teknisin konstein alusta loppuun.

Kommunikatiivisen suunnittelun yhteydessä ei voida olla nostamatta esiin saksalaista yhteiskuntafilosofia Jürgen Habermasia. Kommunikatiivisen toiminnan teoria on saanut paljon vaikutteita Habermasilta. Habermasiin viitataan suunnitteluteoreettisessa keskustelussa erityisesti suunnittelun kommunikaation ja rationaalisuuteen yhteydessä. Myös journalismin keskustelevuuden teoreetikot ovat saneet ajatuksilleen tukea Habermasin näkemyksistä. Habermasin ajatusten taustalla olevan ns. Frankfurtin koulukunnan ajattelua ei ole helppo seurata sen vaatiessa suunnittelun tutkijalta kohtuuttoman laajaa tietämystä filosofiasta (Viitala 1999, 203). Habermas nojaa ajatuksensa kriittisen teorian perinteeseen ja jatkaa marxilais-hegeliläistä poliittista ajattelua soveltaen sitä kommunikatiiviseen toimintaan (Staffans 2004, 50).

---

⁴ Yhteissuunnittelulla viitataan 1980-luvulla kehitelyyn suunnittelun suuntauksen, jossa tavoitellaan asukkaiden ja hallinnon kiinteää yhteistyötä asuntoalueen suunnittelussa (Viitala 1999). Osallistuva suunnittelu voidaan nähdä laajempänä ilmiönä, jolloin osallisuus on tullut näkyväksi osaksi suunnitteluprosessia.

Habermasin ajattelussa yhteisymmärrykseen pyrkivä toiminta on suunnitteluajattelun ydin ja ideaali. Hän pilkkoo suunnittelun rationaalisuuden käsitteen toiminnan suuntautumisen avulla: toimintaa on sekä menestykseen että ymmärrykseen suuntaavaa. Toimintatilanne voi olla joko sosiaalista tai ei-sosiaalista. Menestykseen suuntaava toiminta on Habermasin mukaan toimintaa, joka pyrkii vaikuttamaan kausaalisesti toivotun tilan saavuttamiseksi. (Sotarauta 1996, 146; Staffans 2004, 51.)

Habermas jakaa menestykseen suuntaavan toiminnan instrumentaaliseen ja strategiseen toimintaan. Instrumentaalista toimintaa on menestykseen suuntaava toiminta, jonka toimintaympäristö on ei-sosiaalinen. Strategista menestykseen suuntaavaa toimintaa on sen sijaan sellainen toiminta, joka pyrkii vaikuttamaan muihin toimijoihin ja heidän päätöksiinsä. Tällöin myös toimintatilanne on sosiaalinen. Habermasin teoriassa kommunikaatioon pyrkivä toiminta suuntaa ymmärrykseen. Habermasilaisittain ymmärryksen edellytyksenä on rationaalisesti toimivien ihmisten esioletus objektiivisen maailman saavutettavuudesta kommunikaation avulla. Tähän kommunikatiivisen rationalismiin ajatukseen sisältyy ajatus, että kommunikatiivinen toiminta ei voi olla strategista tai menestykseen suuntaavaa. (Renval & Reunanen 1999, 77-78; Sotarauta 1996, 146; Staffans 2004, 51.)

	Menestykseen suuntaavaa	Ymmärrykseen suuntaavaa
Ei-sosiaalinen	Instrumentaalinen toiminta	-----
Sosiaalinen	Strateginen toiminta	Kommunikatiivinen toiminta

Kuva 1. Habermasin nelikenttä toiminnan eri muodoista. (Staffans 2004, 50)

Habermasin ajatus julkisen yhteisön toiminnan perustumisesta kommunikaatioon on hyvin vaativa viestinnän ja osallistuvan suunnittelun näkökulmasta. Tuori (1988) on eritellyt Habermasin kommunikatiivisen rationalismin vaateita seuraavasti:

- a) Kaikilla puhe- ja toimintakykyisillä toimijoilla on oltava oikeus osallistua diskursseihin
- b) Jokaisella on oikeus problematisoida mikä tahansa esitetty väite
- c) Jokaisella on oikeus esittää mikä tahansa väite
- d) Jokaisella on oikeus ilmaista diskurssissa asenteensa, toiveensa ja tarpeensa
- e) Ketään ei saa estää diskurssin sisäisellä tai ulkopuolisella pakolla toteuttamasta oikeuksiaan. (Sotarauta 1996, 147.)

Jotta edellä mainitut vaatimukset toteuttavat kommunikaation ideaalia, tulee kommunikaation lisäksi toteuttaa Habermasin mukaan kolme pätevyysvaatimusta: puheen tulee perustua tosiasialliseen tietoon, sen pitää olla moraalisesti oikeutettua ja ilmaisun tulee olla autenttista. (Staffans 2004, 51; vrt. Sotarauta 1996, 147.)

Habermasin ajattelussa yhteisymmärrykseen pääseminen on koko kommunikatiivisen toiminnan ydin. Kommunikaatiossa oletetaan, että kuulija hyväksyy puhujan kaikki kolme pätevyysvaatimusta, ja siten yleinen intressi ja yhteiskunnan tavoitteet täyttyvät.

Osallistuvassa suunnittelun näkökulmasta Habermasilainen ajattelu kommunikatiivisesta rationalismista on ongelmallinen. Mainitut kolme pätevyysvaatimusta täyttyvät harvoin, ja rationalismin kannalta Tuorin erittelemät vaatteet johtavat helposti umpikujaan. Osallistuvan suunnittelun käytännöissä valtapeli ja erilaiset konfliktit ovat olennainen osa suunnittelua ja siten rajoitettu kommunikatiivisuus on arkitodellisuutta. Suunnitteluun osallistuvien erilaiset lähtökohdat käytännön suunnittelutilanteissa vievät pohjaa

Habermasin rationalismilta. Kommunikatiivinen rationalismi ei kiinnitä riittävästi huomiota suunnittelun poliittisuuteen ja vallan vahvaan kytkökseen.

Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaa onkin kritisoitu utopistiseksi erityisesti sen rationaalisuus – käsitteen valossa. Habermasin puhdasoppisuus ei tarjoa kovinkaan hedelmällistä maaperää teorian jatkokehittelylle. Hänen mukaan kommunikatiivinen toiminta tuhoutuu välittömästi, kun joku toimijoista päättääkin käyttää kommunikaatiota lähinnä strategisten päämäärien ajamiseen (Lapintie 2003, 20). Tarkkaa rajaa kommunikatiivisuuden ja strategisuuden välille on kuitenkin vaikea vetää. Suunnittelun kiistakysymyksissä osapuolet pyrkivät esittämään itsensä kommunikatiivisena ja vastapuolen strategisena (Renvall & Reunanen 1999, 86).

Myös John Forester (1993) näkee kommunikaation laajemmin osana suunnittelua eikä aseta sille yhtä tiukkoja ehtoja kuin Habermas. Foresterin mukaan ”uhkaaminen lupaaminen ja rohkaiseminen voivat olla instrumentaalisesti suunnattuna johonkin tavoitteeseen, mutta ne voivat silti olla kommunikatiivisia” (Sotarauta 1994, 148). Foresterin sitoo politiikan luontaiseksi osaksi suunnittelun kommunikaatiota, koska ihmisten välinen vuorovaikutus on luonteeltaan poliittista (emt. 148). Myös Häkli (2002) näkee Habermasin optimismin ongelmalliseksi ja nostaa esiin erityisesti Michel Foucault’n kriittisen ajattelun. Tällöin suunnittelu on osa kaupunkipolitiikkaa ja peliä, jossa osapuolina ovat politiikan ja talouden toimijat, viranomaisten strategiatyö, tonttipolitiikka, kansalaistoiminta, ympäristökonfliktit, media jne.

Toisin kuin Habermasin nelikentässä, kommunikaatio suunnittelussa voidaan nähdä myös strategisena. Se on strategista suunnitteluun osallistuvien osapuolten subjektiivisista näkökulmista käsin. Kukin osapuoli pyrkii vaikuttamaan suunnittelun lopputulokseen siten, että se on mahdollisimman edullinen vastaten osapuolen arvoja ja päämääriä. Kommunikatiivinen toiminta voi olla myös menestykseen suuntaavaa, mikäli menestys ymmärretään kommunikaation tuoman lisäarvon kautta. Tällöin kommunikaatio tuo tietoa suunnittelun pohjaksi ja lopputulos on siksi menestyksekkäs.

Pätevän tiedon määrittely ja tiedon ja vallan korostuminen kaupunkipolitiikan kentällä on tehnyt kaupunkipolitiikasta tiedonpolitiikkaa suunnittelun näkökulmasta. Tämä ilmenee käytännön tasolla siten, että suunnitteluhankkeista esitetään ja uutisoidaan varsin ristiriitaisia tutkimustuloksia ja perusteluita näkökulmasta riippuen. Foucaultin ajattelussa pessimismi näkyy siten, että suunnittelun alkutilanne on jo lähtökohdiltaan epäreilu; se ei ole vapaa valtasuhteista ja siksi peli osallisuuden osalta on jo puoliksi menetetty. Vallan merkitys korostuu foucaultilaisittain siten, että totuuksien kohdalla olisi syytä aina pysähtyä miettimään, kuka puhuu, mistä asemasta ja mistä instituutiosta käsin. (Häkli 2002, 114-117.) Tässä valossa Habermasin optimismi näyttäytyy naivismina, johon on helposti liitettävissä valtaosa osallistuvan suunnittelun kritiikin argumenteista.

Myös tanskalainen kaupunkisuunnittelun tutkija ja Habermasin teorioiden keskeinen kriitikko Bent Flyvbjerg asettaa Habermasin optimismin kriittiselle tarkastelulle ja painottaa Foucaultin tavoin suunnittelun valtasuhteita. Flyvbjerg korostaa pitkän historian omaavien ”paikallisten valtaregiimeiden” ylivoimaa suunnitteluasiantuntemuksen rinnalla (Lapintie 2003, 21). Foucaultin tavoin Flyvbjerg näkee suunnittelun poliittisena pelinä ja valtasuhteista riippuvaisena toimintana, joka on alkanut jo ennen varsinaista selvitystyötä. Keskeiset ratkaisut hankkeiden osalta ovat usein sovittu salassa etukäteen ja tehtyjä päätöksiä perustellaan jälkijättöisesti julkista sanaa tehokkaasti hyödyntäen. Flyvbjerg tulkitsee tilanteen siten, että suunnittelussa rationaalisuus alistuu vallalle ja suunnittelijan rationalismi on poliittisen valtapelin ensimmäinen uhri. (Lapintie 2003, 21-22.)

Foucaultin ja Flyvbjergin ajattelu eroaa kuitenkin siten, että Flyvbjerg ei näe suunnittelijaa itseään valtapelin osallisena vaan ulkopuolisena, huolimatta suunnittelijan ammatin suomista tiedollisista valmiuksista (emt 22).

Osallistuvan suunnittelun kannalta ajatus ammattisuunnittelijoiden joutumisesta suunnittelun ulkokehälle on mielenkiintoinen, mutta samalla lohduton. Miten tavallisilla kuntalaisilla voi olla edellytyksiä osallisuuteen, jos

ammattisuunnittelijoidenkin on tyydyttävä rajallisiin mahdollisuuksiin vaikuttaa suunnittelun lopputulokseen? Toisaalta on myös syytä kysyä, onko osallistuvan suunnittelun yhteydessä esiin nostettu ”tavallinen kuntalainen” enää kovinkaan tavallinen, jos osallisuuden tiedolliset ja taidolliset vaatimukset täyttyvät ja kuntalainen on raivannut tiensä suunnittelun ulkokehälle, flyvbjergiläisittäin ammattisuunnittelijan rinnalle. Kuten Heikkilä (2001, 189) toteaa, osallisuuden paradoksi on siinä, että ”kukaan suuren enemmistön edustajista ei voi osallistua julkisesti muuttumatta jollakin tapaa erityiseksi tapaukseksi”.

2.2.3 Osallistuvan suunnittelun kritiikki

Uuden maankäyttö ja rakennuslain nostattamassa suomalaisessa osallisuuskeskustelussa on myös aihetta kritiikille. Se, että ihmisten julkisen osallistumisen passiivisuus ja poliittisen järjestelmän kiinnostavuus olisivat juuri tällä hetkellä erityisen vakavia ongelmia, ei kestä tarkempaa analyysiä. Heikkilän (2001, 288) mukaan ”aikalaistulkintoissa nykyisyys näyttäytyy erityisen ainutlaatuisena ja poikkeuksellisen ja historiallisessa valossa niihin liittyvä dramatiikka kesyyntyy”. Ajatus kommunikaatiosta suunnittelussa on vanha ja kansalaisten äänestysaktiivisuuden huippu saavutettiin jo 1980 alussa, joten kovin uudesta ongelmasta ei liene kysymys. Toisaalta myös osallisuuden esiinmarssille voidaan nähdä yhtymäkohtia yhteiskunnalliseen murrokseen, joka on tapahtunut vähitellen. Jo 1980-luvulta alkanut hyvinvointivaltion kritiikki on saanut pontta ajatuksista, joiden mukaan valtio tarpeettomasti rajoittaa yksilöiden ja yritysten vapautta sääntelyllään ja mittavilla tulonsiirroillaan passivoi ihmisiä (emt. 290). Osallisuus on siis luontevaa seurausta kehityskulusta, jossa valtion rooli on pienentynyt ja jossa ihmiset mielletään ”asiakkaiksi” suhteessa julkiseen sektoriin.

Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian pohjalta lähtenyt ja suunnitteluteoreetikkojen käymän keskustelun kautta edennyt suunnittelun murros on saanut käytäntöön soveltamisessa on myös monia haasteita. Miten hallitaan suunnitteluprosessia, jonka ihanteena on moniäänisyys ja kaikkien osapuolien huomioon ottaminen? Kommunikatiivinen suunnittelun teoria

perustuu myös uskoon kansalasten vilpittömästä halusta osallistua keskusteluun ja ennen kaikkea ymmärtää ristiriitaisia näkemyksiä. (ks. Esim. Häkli 2002, 113; Lapintie 2003, 15.) Seuraavassa kooten osallistuvan suunnittelun pullonkauloja ja kritiikkiä, jotka toistuvat osallisuuskeskustelussa:

- Lainsäädännön ja osallistumisen ristiriita. Miten lainsäädännöllä turvataan osallistuminen ja ennen kaikkea, miten ihmiset saadaan kiinnostumaan suunnittelukysymyksistä? Lainsäädäntö ei vielä itsessään takaa mitään.
- Suunnitteluun osallistuminen edellyttää kykyä hypätä liikkuvaan junaan. Monista asioista on jo sovittu ennen kuin osallistuminen tulee edes mahdolliseksi. Suunnittelun poliittisuus ja vakiintuneet valtasuhteet kaventavat osallistumisen mahdollisuuksia.
- Riittävätkö kuntalaisten tiedolliset ja taidolliset valmiudet suunnitteluun osallistumiseen? Vaarana on, että asiantuntemuksen jyrätessä kuntalaisten todelliset vaikutusmahdollisuudet ovat vähissä.
- Yleinen etu vs. yksityinen. Pystyvätkö ns. tavalliset osalliset ajattelemaan suunnittelun kokonaisuuden näkökulmasta? Kyynisesti osallistuminen voidaan nähdä pelkkänä vastustamisena ja NINBY⁵ -ilmiön valossa, jolloin omaa elinpiiriä koskevia ikäviä hankkeita vastustetaan.
- Asuinrakentamisessa pitäisi saada tulevat asukkaat mukaan suunnitteluprosessiin, ei nykyiset (vrt. edellinen).
- Suunnitteluprosessin hallinta. Miten sovitaan yhteen ristiriitaiset näkemykset pitkittämättä tarpeettomasti suunnittelua? Mikä on ammattisuunnittelijan rooli uudessa tilanteessa. Pienten osallisten mahdollisuudet suurten puristuksessa.
- Miksi antaa kohtuuton painoarvo vähemmistölle, sillä suunnittelulla pyritään kaikkien etujen tasapainoiseen turvaamiseen.. Vain pieni vähemmistö kykenee haluaa osallistua oman alueensa suunnitteluun.
- Osattomuus ei katoa vuorovaikutuksen myötä.
- Kansalaiset ovat henkilökohtaisen suhteensa eli oman etunsa suhteen aina jäävejä. Kaikki ovatkin jollain tavalla esteellisiä esittämään oman kantansa kokonaisuudessa (vrt. yleinen etu versus yksityinen).

---

⁵ NIMBY tulee sanoista Not In My Back Yard eli "Ei minun takapihalleni". Yhdysvalloista peräisin olevalla termillä viitataan ei toivottuun maankäyttöön asukkaiden lähiympäristössä ja se ilmenee hankkeiden vastustamisena. Termi on saanut myös muunnelmia, kuten LULU ⇒ Locally Unwanted Land Use "Paikallisesti ei toivottu maankäyttö" ja CAVE ⇒ Citizens Against Virtually Everything "Kansalaiset lähes kaikkea vastaan". (ks. esim. Nevalainen 2004, 145; Niemenmaa 2002, 204-207; Virtanen 1999, 73-74.)

Kuten edellä todettiin, yhteiskuntatieteilijät astuivat 1960-luvulla suunnittelun kenttään perusteenaan arkkitehtejä parempi kokonaisnäkemys suunnittelusta. Tämän yhteiskuntatieteilijöiden lanseeraaman ns. planning -ajattelun heikkoudeksi koitui teorian ja käytännön välinen yhteys ja niinpä teoreetikot etääntyivät käytännöstä ryhtyen sen kritisoijiksi (Pakarinen 2002). Nykyisessä osallisuuskeskustelussa on osin samoja oireita. Osallistuvaa suunnittelua kohtaan esitetään paljon kritiikkiä teoreetikkojen puolelta, käytännön osallisuuden toteutuksen jäädessä pitkälti arkkitehtien harteille.

3. Osallisuus mediatilassa

3.1 Tiedotustutkimuksen teoreettiset lähtökohdat osallisuuden valossa

Ennen television aikakautta puhuttiin lehdistöstä ja sen jälkeen siirryttiin termiin joukkotiedotusvälineet ja joukkoviestimet (Nordenstreng 1995, 49). Yleisesti joukkoviestintää on määritelty yksisuuntaisena sanomien välittämisenä suhteellisen suurelle ennalta rajaamattomalle yleisölle käyttäen apuna teknisiä apuvälineitä (ks. esim. Fiske 1990, 13-15; Kunelius 2003 a, 15). Määrittely on yksinkertainen, mutta ei kiistaton. Ennalta rajaamattoman yleisön vaatimus on häilyvä lukuisten erikoislehtien aikakautena.

Myös yksisuuntaisuus joukkoviestinnässä ei ole itseisarvo, vaikka joukkoviestinnän harjoittaminen perustuu ainakin lyhyellä aikavälillä asetelmaan, jossa yksi puhuu ja loput kuuntelevat (Kunelius 2003 a, 16). Okkonen (1986, 24) on jakanut joukkotiedottimien itselleen asettamat perustehtävät kahteen: 1. Informatiiviseen tehtävään, jolloin välitetään tiedottimen piirissä oleville kuluttajille näille tärkeää ajankohtaista tietoa ilman omakohtaista eduntavoittelua. 2. Intressileimainen tehtävään. Tiedotusvälineellä on tiedonvälitykseen liittyviä etutavoitteita, jolloin intressi voi olla a) taloudellinen b) ideologinen c) vallankäytön intressi.

Okkosen määritelmä saattaa tuntua vanhahtavalta, onhan poliittisesti sitoutuneiden lehtien määrä vähentynyt ja siten ideologinen intressi on tässä suhteessa menettänyt painoarvoaan. Ideologisen intressin voi kuitenkin ymmärtää laajemmin, jolloin ideologialla viitataan arvoihin. Kun politiikkaa tehdään yhä enemmän julkisessa tilassa, lehdistön edustamat arvot ovat merkittävässä roolissa niiden vaikuttaessa suunnitteludiskursseihin ja siten suunnittelun/politiikan lopputulokseen (vrt. laaja politiikkamääritelmä s. 3).

Lehdistön noudattamien arvojen pohdinta nostaa esiin journalismikritiikissä esiintyvän syytöksen lehdistön elitistisyydestä. Tällä tarkoitetaan journalismin taipumusta liittoutua poliittisen ja taloudellisen eliitin kanssa, jotka toimivat uskottavina tiedontuottajina. Journalismi pitää yllä hyviä suhteita lähdeorganisaatioihinsa ja siten molempien osapuolten asema vahvistuu

Erityisesti lehdistön osalta on puhuttu journalismin keskustelevuudesta, jolloin journalismi kantaa vastuuta julkisen keskustelun herättämisestä ja ylläpitämisestä. Journalismi kuitenkin itse määrittää ehdot, joilla keskusteluun voi osallistua. Kuneliuksen (2003 b, 12) mukaan journalismi erottaa ”objektiiviset” (tiedot) ja ”subjektiiviset” (mielipiteet) näkemykset toisistaan, jolloin edelliset ovat etusijalla ja jälkimmäiset tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta vähemmistössä. Luonteva poikkeus on yleisönosasto, mutta myös erityisen painavat ja edustavat mielipiteet voivat muuttua tiedoksi, kunhan niiden esittäjä on riittävän voimakas.

Yleisönosaston kirjoitusten asema tietolähteenä ja kansalaisten osallisuutta tukevana foorumina on ristiriitainen. Yleisönosaston kirjoitukset herättävät ajatuksia ja halua osallistua keskusteluun, mutta samalla se on toimittajien kontrolloima foorumi. Saadakseen kirjoituksen julkaistua sen on läpäistävä erilaisia julkaisijan asettamia kynnyksiä. Yleisönosaston arvoa heikentää myös sen karsinamaisuus, jolloin mielipiteet erotetaan oikeasta tiedosta, ja kansalaisten asema uskottavana tietolähteenä kärsii. Ridell (1998, 95) kirjoittaa: ”Tässä kansalaispuheen karsinassa ihmiset voivat terapoida itseään purkamalla

yksityistä kiukkua ja turhautumistaan tilanteessa, jossa todellisia asioihin vaikuttamisen mahdollisuuksia ei ole”.

Viestinnän tutkimuksessa on luotu malleja ja näkemyksiä, joiden tarkoituksena on selittää joukkoviestinten toimintaa. Eräs tunnetuimmista näkemyksistä on ns. portinvartijamalli, jossa toimittajat nähdään portinvartioina, uutisten valitsijoina ja hylkääjinä. Ajattelun lähtökohtana on, että aineistoa on aina niin paljon, että toimittajan on valittava haluamansa. Portinvartijamallin heikkoutena pidetään nykyisin sen antamaa suurta valtaa yksittäisille toimittajille. Viestinnän tutkimuksessa painotetaan yhä enemmän vuorovaikutusta; yksittäisen toimittajan tai toimituksen päätöksentekoon vaikuttavat yleisö ja ennen kaikkea ympäröivä yhteiskunta. Toisin sanoen journalismi toimii vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, mikä vaikuttaa yksittäisen toimittajan valintoihin. (Uimonen & Ikävalko 1996, 213-214.) Portinvartijamallista voidaan nähdä yhtymäkohtia Okkosen esittämälle vallankäytön intressille. Vallankäytön intressi kulminoituu portinvartijamallissa yksittäisen toimittajan valtaan.

Toinen, portinvartijamallia tuntuvasti tuoreempi ja nykyisin paljon kannatusta saava näkemys journalismiin on ns. agenda setting –teoria. Teorian ajatuksena on, että media luo päiväjärjestyksen, eräänlaisen agendan sille, mistä ihmiset puhuvat. Media pystyy päiväjärjestyksensä avulla vaikuttamaan siihen, mitä ihmiset pitävät elämässä tärkeinä ja keskustelun arvoisina. Tällä tavoin viestimet suodattavat ja muuntavat todellisuutta. Koska ihmiset näkevät median tulkinnoissa enemmistön tavan ajatella, on agenda setting –teoriassa keskeisellä sijalla stereotypiat, joita viestimien toisto tehokkaasti vahvistaa. Stereotypiat luovat yksinkertaistettua kuvaa maailmasta ja siten joukkoviestimet pitävät yllä vallitsevaa maailmanjärjestystä. (Kivikuru 1995, 99-101; Perko 1998, 14.)

Osallisuuden kannalta tilanne on hankala, koska asiat hahmottuvat uutistapahtumiksi vasta siinä vaiheessa kun asiakysymykset on tunnistettu, päiväjärjestykset laadittu, vaihtoehdot määritelty ja arvot nimetty (Heikkilä 2001, 154). Osallisten kannalta prosessi on ehtinyt liian pitkälle, jolloin kansalaisten osaksi jää keskustelun seuraaminen. Journalismin haasteena onkin

löytää keinoja, jotka eivät rajoita kansalaisten osallisuutta etukäteen valmistelun ja päätöksenteon raameihin (emt. 154).

Agenda setting –teoria on vuorovaikutteisen suunnittelun näkökulmasta ongelmallinen. Median, eritoten lehdistön määritellesä valitsevan päiväjärjestyksen ja yksinkertaistaessa ympäröivää yhteiskuntaa, se samalla turvautuu helposti vallitsevaan ”tuttuun” päiväjärjestykseen stereotypoineen. Tällaisessa maailmassa suunnittelijat dominoivat, kansalaiset valittavat ajaen omaa etuaan, kaavoitus pitkittyy ja osallisuus näyttäytyy suunnittelun konfliktitilanteiden kautta.

Lehdistön tukeutumista tuttuun päiväjärjestykseen vuorovaikutteista suunnittelua lähestyttäessä puoltaa kyseisen suuntauksen tuoreus. On vielä epäselvää, muodostaako vuorovaikutteinen suunnittelu omaksi paradigmaksi, saati hallitsevaksi sellaiseksi (Mattila 2003, 57).

3.2 Sanomalehden valta kaupunkitilassa

Puhe journalismin keskustelevuudesta ja toimimisesta julkisen toiminnan resurssina linkittyy pohdintaan sanomalehden vallasta. Renvall (2000, 80) erittelee journalismin vallankäyttöä Careyn (1987) jaottelun pohjalta. Careyn mukaan journalismilla on kaksi roolia: tiedottava ja keskusteleva. Renvall lähtee ajatuksesta, että pelkkä tiedottaminen ei riitä journalismille tilanteissa, joissa asioihin liittyy intressiristiriitoja ja – konflikteja. Tiedottava ote merkitsee konfliktitilanteissa helposti ennestään niskanpäällä olevien ja julkisuutta hallitsevien tahojen aseman vahvistumista. (Emt. 80.)

Ridell (2004, 1) sen sijaan lähestyy keskustelevaa otetta ja nimenomaan journalistisesti tuotettua julkisuutta ns. tilan metaforan käsitteen kautta. Oleellista tällöin on tilan näkeminen relationaaliseksi: tila ei ole vuorovaikutuksen irrallinen kehys, vaan se rakentuu ja tulee ylläpidetyksi viestinnällisissä prosesseissa. Ridell kiinnittää erityisesti huomiota journalististen

julkisuustilojen ammattilaisiin eli toimittajiin, ja rinnastaa heidät aktuaalisten julkisten tilojen tuottajiin eli yhdyskuntasuunnittelijoihin ja arkkitehteihin.

Tiedonvälityksen kenttää on kuvattu mediamaiseman käsitteellä. Tällöin media nähdään yhtenä moniulotteisena kuviona, jossa vastaanottaja liikkuu ja tekee valintoja. Vastaanottajalle ihanteellinen mediamaisema on monipuolinen ja useita vaihtoehtoja tarjoava. Vaihtoehdot ovat kuitenkin vähentyneet viime vuosina pienlehtien harvetessa ja omistussuhteiden keskittyessä siten, että alueen ykköslehdistä on tullut myös pienlehtien omistajia (Nevalainen 2004, 80). Tässä valossa alueen ykköslehdillä, kuten maakuntalehdillä on yksipuolistuneessa mediamaisemassa suurempi valta määrittää näkökulma ja ohjata keskustelua. Helpottuneessa kilpailutilanteessa lehti voikin määritellä, mistä keskustellaan ja miten. (Emt. 2004, 80.)

Lehto (2004, 89) näkee sitoutumattoman ja omistussuhteiltaan keskittyneen lehdistön aikaisempaa mahtavammaksi vallankäyttäjäksi. Aikaisemmin sitoutuneisuus merkitsi pienempää liikkumatilaa, mutta nykyisin mikään ei enää sanele lehden ratkaisuja. Uimonen (1994) on kiteyttänyt saman asian hieman eri näkökulmasta. ”Suomikin on siirtynyt tosiasiallisesti median hallitsemaan yhteiskuntaan. Kaikki yhteiskunnallisesti merkittävä tapahtuu mediassa. Media mittaa tapahtumien arvon. Ellei asiaa ole ollut tiedotusvälineissä, on kuin sitä ei olisi olemassa”. (Nurminen 1998, 188.)

Lehden ratkaisut kaupunkipuhunnassa heijastuvat myös journalismiin. Journalismi tukeutuu helposti ennestään valtaa pitävien tahojen tukemiseen ja etsii kumppaninsa useammin valtaapitävien kuin vallankäytön kohteiden parista. (Kivikuru 1995, 113; Ridell 2002, 147; Kunelius 1996, 268.) Journalismia onkin syytetty elitistisyydestä (Heikkilä 2001, 17). Nevalainen (2004, 82) sen sijaan näkee lehdistön keskeisinä ulos- ja sisäänsulkemisen tuottajina. Osana valtakoalitiota lehdistöllä on mahdollisuus muotoilla puhunnan kenttää luomalla sinne pääsyn ehtoja. Tätä puhunnan kenttää Ridellin (2002, 147) mukaan määrittää myös journalismin taipumus yhteistyöhön ”laitostuneiden” tiedontuottajien kanssa, jolloin aina uudelleen vahvistetaan tämän osapuolen

asiaa. Samalla myös vahvistuu toisen osapuolen rooli uskottavana tiedon esittäjänä (emt. 147).

Heikkilän (2001) mukaan vakiintuneet toimintamallit johtavat ennalta arvattavuuteen, koska uutisia haetaan niistä lähteistä ja paikoista, joista niitä saadaan kohtuullisen varmasti. Edustavat ja tietävät tahot pääsevätkin lähemmäksi journalismia kuin yleisö, koska eliitin jäsenet pääsevät uutisten lähteiksi ja heidän esittämiään näkemyksiä editoidaan journalismissa vaikeasti kyseenalaistettavaan muotoon.

Virtanen (2000, 75) painottaakin tiedonvälityskanavien monipuolisuuden tärkeyttä, jolloin paikallisellakin tasolla pitäisi olla enemmän kuin yksi vakavasti otettava tiedonvälityskanava. Käytännössä hallitseva paikallinen tiedonvälityskanava on sanomalehti sähköisten medioiden kehittymisestä huolimatta. Vaarana on kuitenkin Virtasen mukaan, että kunnan ainoa sanomalehti kuuluu vahvojen tahojen tukijoukkoihin.

3.3 Demokratia ja osallisuus journalismissa

Suomessa uutisjournalismi on mielletty objektiiviseksi asioiden esittäjäksi (Kantola, 1998, 32). Tiedotusvälineiden keskeisenä tehtävänä on pidetty asioista tiedottamista puolueettomasti ja kantaa ottamatta, huolimatta puolueisiin sitoutuneiden lehtien pitkästä perinteestä maassamme. (ks. esim. Kantola 1998; Kunelius 1999.)

Parin viime vuosikymmenen aikana tilanne on muuttunut kun poliittisesti sitoutunut lehdistö on menettänyt merkitystään. Schwartzmantelin (1998) mukaan julkisuus toimii demokratiassa välittävänä rakenteena kansalaisten ja päättäjien välillä (Nevalainen 2004, 79). Edustuksellinen demokratian toimivuus edellyttääkin toimiakseen osallisuutta ja julkisuutta. Julkisuudesta on siis tullut päätöksenteon ja poliittisen keskustelun kenttä. (Emt. 79.) Kantolan (2002, 269) mukaan edustuksellinen demokratia vaatii mahdollisuutta julkiseen toimintaan

myös tiedotusvälineiden kautta. Lagerpetsin (1999) toteaaakin, että olemmekin siirtymässä mediademokratiaan, jossa mediat määrittelevät yhteiskunnalliset keskustelunaiheet (Nevalainen 2004, 79; vrt. Nordenstreng 1995, 47). Kunelius (2003, 17) muistuttaa kuitenkin, että puhe demokratiasta median yhteydessä on ongelmallinen, koska yhtä aikaa julkisena ja yksityisenä laitoksena journalismi ei ole koskaan ollut demokraattisessa vastuussa tekemisistään tai tekemättä jättämisistään.

Osallistuvien käytäntöjen lisääminen ei kuitenkaan ole demokratian kannalta ongelmaton. Heikkilä (2001, 155) toteaaakin, että yritys toteuttaa osallisuutta tukevia käytäntöjä on perimmiltään edustuksellisen demokratian kritiikkiä (ks. myös Barber 1984, 118).

Journalismin suhde demokratiaan on kaksijakoinen. Demokratia vaatii toimiakseen osallisuutta ja julkisuutta. Kuten Kivikuru (1995, 113) toteaa, ”Journalismi on ikään kuin saanut elämisen oikeutuksen kansalaisyhteiskuntaideaalista, pidetäänhän tiedotusvälineitä demokraattisen keskustelun areenana”. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että tiedotusvälineet antavat vain harvoin kansalaisille tilaa keskusteluun⁶. Kansalaisten osallisuus kulminoituu yleisönosastoihin ja onnettomuuksien kohteena olemiseen. (Emt. 113.)

Osallistuvasta ideaalista huolimatta kansalaisia ei mielletä suhteessaan tiedotusvälineisiin aktiiviseksi ja antavaksi osapuoleksi, vaan kansalaiset ovat asemoitu pysyvästi vastaanottajan asemaan. Osallistuva päättäjien kanssa hankaukseen joutunut kansalainen, joka kirjoittaa yleisönosastoon ja järjestää mielenosoituksen koetaan journalismissa poikkeustilanteeksi. Journalismi ei osaa rakentaa keskusteluyhteyttä kansalaisen ja päättäjän välille, jolloin kansalaiset jäävät journalistisessa julkisuudessa helposti jumiin yleisönosastoon ja iskulauseidensa taakse. (Heikkilä 2001, 191-192.)

---

⁶ Asiaa ovat tutkineet mm. Pietilä & Sonderman (1994, 227), jotka havaitsivat, että Helsingin Sanomien yhdessä numerossa ainoastaan 2.2 % toimijoiden ”siirroista” oli vuorovaikutteisia, jolloin syntyy kysymys-vastaus vastinpareja. Tässä suhteessa keskustelun harkitsevuudessa olisi parantamisen varaa.

Kansalaisia puhuttavien konfliktien kohdalla menetetään helposti kiistojen käsittelyyn liittyvä potentiaali kansalaisten jäädessä sivurooliin. Demokraattinen ja paikoin railakas keskustelu käsillä olevasta asiasta onkin osallistuvan demokratian teorian näkökulmasta terve ilmiö ja se tulisi nähdä itseisarvoina, sen sijaan että tyydytään siistin ja nopean päätöksentekokoneiston ratkaisuihin (emt. 189).

Tässä valossa suunnittelun konfliktilanteet, jotka puhuttavat lehtien palstoilla, on nähtävä osallistuvan demokratian kannalta positiivisena ilmiönä. Eräänlainen yhteentörmäys osallisten kesken mahdollistaa demokraattisen keskustelun. Tästä johtuen on kuitenkin osallisuuden legitimitetin kannalta ongelmallista, että osallisuus nousee esiin ja saa palstatilaa lehdistössä negatioiden kautta. Puheet suunnittelun ”konfliktitilanteista” tai ”pitkittyneistä kaavakysymyksistä” korostavat asian luonnetta poikkeustilana, tilapäisenä häiriönä, joka hankaloittaa suunnittelua. Keskusteluun pyrkivä kansalainen leimautuu helposti häiriköksi, koska vilkas lehtien palstoilla käytävä sananvaihto ei ole vallitseva suunnittelun seuraus vaan toisinaan eteen tuleva ongelmatilanne, johon toivotaan pikaista ratkaisua.

Huolimatta kansalaisten lähtökohtaisesti passiivisuuteen tuomitusta asemasta, digitaalisen viestinnän on ajateltu avaavan uusia mahdollisuuksia keskustelevuudelle. Teknologiavetoisessa demokratiapuheessa on katsottu, että uutisjournalismilla ei ole enää samanlaista arvoa, koska kansalaiset ”toimittavat” itse ja hankkivat tarvitsemansa tiedon. (Heikkilä 2001, 190.) Journalismin tilaa käsittelevistä kannanotoissa on puhuttu ”journalistisen ajan päättymisestä” (Becker, Ekecrantz, Ollson, 2000) tai taakse jääneestä ”kultakaudesta” (Luostarinen 1999).

Ajatus journalismin kriisistä on vahvasti liioiteltu, jos asiaa tarkastellaan median nykyisen yhteiskunnallisen aseman kautta. Maailma avautuu meille median kautta ja median muokkaamana. Journalismin keskustelevuuden kautta voidaan myös saavuttaa journalismille uudenlaista sisältöä. Tällöin kansalaiset pääsevät

lehtien sivuille ilman edustuksellista perustaa, ja kansalaisten rooli myös uskottavana tiedonlähteenä parantuu.

Kuten edellä todettiin journalismilla on taipumus nojautua valtaa pitäviin tahoihin. Demokratia journalismin näkökulmasta ei siis itsessään tarjoa osallisuudelle suurta pelivaraa. Tässä valossa journalismin määrittely vallan vahtikoiraksi on irvokas. Kenelle journalismi valtaa vahtii jos ei kansalasilta ja voiko rooli olla uskottava journalismin ollessa läheisessä suhteessa vallanpitäjien kanssa. Tässä mielessä määritelmä vallan sylikoirasta on perusteltu. Toisin sanoen poliittisesti sitoutumattomien lehtien aikakaudella lehdet eivät ole kuitenkaan sitoutumattomia. Niiden sitoutuminen edustuksellisiin tahoihin on vain näkymättömämpää kuin poliittisen värin tunnustaminen.

4. Journalismi julkisena keskusteluna

Vuorovaikutteisen suunnittelun myötä myös median rooli on kasvanut osana yhdyskuntasuunnittelun pelikenttää. Taustalla voidaan nähdä laajempi kulttuurinen muutos yhdyskuntarakenteen tiivistyessä ja kaupunkimaisen elämäntavan tullessa osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää. Tämä selittää osaltaan journalismin tutkijoiden kiinnostusta journalismin keskustelevuuteen.

Ajatus journalismin keskustelevuudesta on vanha, mutta se on saanut uutta pontta 1990-luvun teknologisesta kehityksestä. Helsingin sanomien päätoimittajan mukaan lehdistö on palannut juurilleen vuorovaikutteisemmän lukijasuhteen arvostuksen myötä. Päivälehtien alkuaikoina lehdet ajoivat aatteita ja valistivat, olivat hyödyksi yhteisölleen. Lehdillä oli kansalaiskirjeenvaihtajia, jotka välittivät uutisia ja kansalaisten kuulumisia. Lukijat tuottivat sisältöä. (Meriläinen 2006, 2.)

Teknologian kehittymisen saattamana osallisuuskeskustelu on lisääntynyt ja antanut nostetta eräänlaiselle lupaukselle lisääntyvästä vuorovaikutteisesta

ihmisten ja erilaisten yhteiskunnallisten laitosten välillä. Toisaalta keskustelu - metaforan leviämisen taustalla on etenkin yhdysvalloissa 1980-luvun lopulta vaikuttanut demokratiateorian suuntaus, jossa kansalaisyhteiskunnan käsitteestä nousseet ajatukset ovat saaneet sijaa journalismin tutkimuksessa. (Kunelius 2000, 13.)

Tällä suuntauksella viitataan kansalaisjournalismin käsitteeseen, jota ei voida sivuuttaa journalismin keskustelevuutta eriteltäessä. Lähtölaukauksena kansalaisjournalismin synnylle pidetään yleisesti yhdysvaltain vuoden 1988 presidentinvaaleja ja niistä syntyneitä kritiikkiä vaaliuutisointia kohtaan. Kampanjakoneistojen asettamaa päivänjärjestystä vieroksuttiin ja vaaliuutisointi pyrittiin rakentamaan ”kansalaisten agendan” varaan, jolloin otettiin huomioon kansalaisten keskeisiksi kokemat huolenaiheet. Kansalaisjournalismin ajatukset levisivät nopeasti myös Eurooppaan ja 1990 -luvulla puhuttiin jo laajasti journalismin heikosta yleisösuhteesta. (Heikkilä 2001, 166; Ahva 2003, 8; Glasser & Graft 1997, 24.)

Puhe kansalaisjournalismista journalismin keskustelevuuden yhteydessä on perusteltua, koska keskusteleva journalismi on ennen muuta kansalaisjournalismia. Kansalaisjournalismilla viitataan keskusteluun ja kansalaislähtöisempiin tapoihin journalismin harjoittamisessa. Journalismin keskustelevuus on kansalaisjournalismin kantavia ajatuksia, mutta kansalaisjournalismi käsitteenä sisältää myös muita ulottuvuuksia. Kansalaisjournalismin tutkijan Jay Rosenin mukaan kansalaisjournalismi on vaatimus journalismin uudistamisesta, mutta myös kokeiluja uusien kansalaislähtöisempien tapojen löytämiseksi journalismin harjoittamiseen. Se on yhtäältä väittelyä journalismin roolista ja suhteesta demokratiaan ja toisaalta se on itsessään journalismin tutkimusta. (Ahva 2003, 5.)

Rosenin mukaan kansalaisjournalismi on alkanut käsitteenä menettää merkitystään, koska sitä pidetään hyvän journalismin synonyyminä (Heikkilä 2001, 167). Toisaalta kansalaisjournalismi on varsin amerikkalainen ilmiö, sillä monet demokratian ongelmat eivät esiinny Suomessa yhtä voimakkaina

(emt.167). Edellä mainituista syistä tässä tutkimuksessa puhutaan pikemminkin keskustelevasta journalismista, koska se sopii paremmin kotimaiseen mediamaisemaan ja toisaalta myös siksi, että kansalaisjournalismi käsitteenä on turhan laaja ja abstrakti kuvaamaan niitä käytäntöjä, joita journalismin keskustelevuus pitää sisällään.

Julkisen keskustelun ylläpitäminen on ollut vanhastaan yksi journalismin perusfunktioista. Journalismin keskustelevuuden idean ylläpitäminen on luontevaa, koska toimittajat ja toimitukset eivät halua vieraantua ”kansan äänestä”(Kunelius 2000 b, 17). Keskustelevuus on ollutkin monien yhteiskuntatieteellisten teoreettisten rakennelmien avainkäsite (Kunelius 1999, 44). Tilanne on Kuneliuksen (2000) mukaan ristiriitainen, sillä journalismi pyrkii pitämään kiinni ajatuksesta, että yhtäällä on tieto ja toisaalla keskustelu ja mielipiteet. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa keskustelevuuden ideaalin ylläpitäjät näkevät keskustelun tuottavan uutta tietoa journalismin sen sijaan tyytyessä ajatukseen, jossa keskustelu perustuu tietoon. Seurauksena on, että journalismin julkisen keskustelun ainoaksi rooliksi jää näkökulmien sovittaminen yhteen sen sijaan, että synnytetäisiin uusia synteesejä ja toimintamuotoja. (Emt. 17.)

Osallistuvan suunnittelun näkökulmasta journalismin keskustelevuuden ihanteen ylläpitäminen on rohkaisevaa, antaahan se lupauksen osallisuudesta, mahdollisuudesta keskusteluun. Heikkilä & Kunelius (1997, 5) ovat nostaneet esiin kolme käsitettä, joilla voidaan arvioida journalismia keskustelevuuden näkökulmasta. Pääsyllä arvioidaan sitä, ketkä pääsevät mukaan julkisuuteen ja miten edustava on journalismin tapa esittää äänensä kuuluviin haluavia tahoja. Osallisuuden näkökulmasta kansalaisten ja eri sosiaalisten ryhmien pääsy lehtien sivuille näyttää jakautuvan epätasaisesti. Ryhmät, joiden intressit sopivat huonommin journalismin vallitseviin rakenteisiin, kohtaavat enemmän esteitä kuin muut. Tämä näkyy erityisesti naisten vähäisenä osuutena uutisten lähteissä. (Heikkilä 2001, 93-94.)

Dialogisuudella arvioidaan keskustelun monimuotoisuutta, mutta myös sitä saako journalismi eri tahot keskustelemaan keskenään. Harkitsevuudella

tarkoitetaan pyrkimykseen keskustelun avulla ratkaista yhteisiä ongelmia. (Renvall 2000, 82.) Yleisö harkitsee, mistä asioista se muodostaa mielipiteensä ja millainen tuo mielipide on (Heikkilä & Kunelius 1997, 13). Harkinnan kannalta on olennaista kysyä, miten asiat ja osallistujat julkisuudessa kehittyvät ja ennen muuta, saavutettiin julkisuuden kautta jotain sellaista, jota ei tiedetty tai tavoitettu ilman keskustelua (Kunelius 2000 c, 24).

Harkitsevuus käsitteenä tukee journalismin keskustelevuutta, sillä keskustelun harkitsevuuteen kuuluu antaa kaikille osapuolille mahdollisuus esittää ja perustella näkemyksiään⁷. Harkitsevuuteen kuuluu myös se, että perustelut ratkaisevat, ei niinkään keskustelijan asema ja valta. Harkitsevuuden teoreetikot korostavatkin, että päästäkseen julkisuuteen ideoiden ei tarvitse olla määrällisesti edustavia ja niitä esittävien tahojen ei tarvitse esittää mandaattia toimintansa tueksi (emt.14). Julkisesti esitettyjen ajatusten arvo ei siis heijasta niitä kannattavien tahojen lukumäärää.

4.1 Journalismi dialogina

Journalismin dialogisuudella tarkoitetaan journalismin kykyä sovittaa erilaiset aiheet, tematisaatiot ja puhutavat samaan julkisuustilaan ja muodostamaan niistä ymmärrettävä kokonaisuus (Heikkilä 2001, 150; ks. myös Fairclough 1995, 79). Edistyneemmillään dialoginen taito merkitsisi toimittajien kykyä luoda vuoropuhelua eri osapuolten välille siten, että yhden intressitahon toiselle esittämiin kysymyksiin saataisiin vastauksia ja tämä voisi muotoilla jatkokysymyksiä ensimmäiselle (Heikkilä 2001, 112; vrt. Renvall 2000, 85).

Näin osallisten diskurssit muodostaisivat jatkumon, jossa osapuolten argumentit seuraavat toinen toistaan ja jossa sama osapuoli ei ole äänessä monta kertaa

---

⁷ Harkinnan käsitteeseen viitataan myös demokratiakeskustelussa deliberatiivisen demokratian käsitteen kautta. Deliberatiivisen demokratian perustana on, että vain sellaiset päätökset, jotka muotoutuvat kaikille avoimen keskustelun kautta, nauttivat kansalaisten luottamusta ja niistä voi tulla sitovia. Deliberatiivisessa demokraattisessa yhteisössä kansalaiset kokoontuvat vapaaehtoisesti argumentoimaan löytääkseen ratkaisun johonkin poliittiseen konfliktiin (ks. esim. Nieminen H. 1998)

peräkkäin. Lehden lukijalle syntyy vaikutelma keskusteleavuudesta. Minimissään journalismin dialoginen ote tarkoittaa, että toimittaja kykenee asettamaan erilaiset puheet samaan julkisuustilaan ja luomaan niistä lukijoille ymmärrettävä kokonaisuus (emt. 112).

Journalismin dialogisuutta määriteltäessä nousee esiin myös muita kriteereitä. Luostarinen (1994) on lähestynyt journalismin keskusteleavuutta journalismiin sisään rakennetun kansalaisen käsitteen kautta. Ajatus sisäänrakennetusta kansalaisesta tarkoittaa, että journalismi toimii avoimesti ja reilusti eri intressitahojen artikuloinnin tilana. Toisaalta se merkitsee myös, että jokaisen julkisuudessa toimivan ryhmän on journalismin käytäntöjen pakottamana perusteltava omat intressinsä julkisen edun kautta.

Andersson ym. (1994) ovat tiivistäneet dialogisen journalismin kriteerit prosessiksi, jonka tulisi tarjota seuraavaa:

- Tarjota lukijoille tolkullinen pääsy ja ymmärrys niistä ajatuksista, joita journalismi käsittelee. Journalismin tulisi siis kuunnella tarkoin ja huolella, mitä heidän lähteensä sanovat ja välittää tämä
- Tarjota lukijoille riittävästi asiayhteyksiä ja kytkentöjä, jotta lukijat voivat keskustella siitä, mitä on ehdotettu
- Sallia ja rohkaista vertailuja erilaisten näkökulmien välillä
- Tunnustaa journalistin ja journalismin itsensä läsnäolo ja vaikutus
- Kutsua ja rohkaista niitä, jotka ovat hiljaa reagoimaan ja ottamaan osaa keskusteluun
- Rohkaista ja panna yhä enemmän alulle keskustelua. (Heikkilä & Kunelius 1997, 12.)

Keskusteleavuuden ylläpitäminen journalismissa antaa Kuneliuksen (2000a, 200) mukaan toimitukselle päätösvaltaa keskustelun ohjaajana. Se voisi jättää pois puheenvuorot, jotka leimaavat toisia osapuolia tai sulkevat toisia keskustelun ulkopuolelle.

Keskustelevuus journalismissa näyttäisi siis tarjoavan ”tavalliselle” kansalaisosalliselle mahdollisuuden tasavertaisempaan asemaan suunnittelukysymyksissä, mutta se vaatii journalismilta aktiivista otetta. Kuten Kunelius (2003 b, 17) toteaa, pelkän muodollisen foorumin ylläpitäminen johtaa helposti tilanteeseen, jossa ”erilaisten keskustelijoiden resurssierot ja asemavallitsevissa hierarkioissa voivat viedä journalismin tahdottomasti legitimoimaan näennäisesti vapaan julkisen keskustelun synnyttämiä päätöksiä”.

4.2 Julkisot osallisina

Ajatus julkisuudessa aktiivisesti toimivista ryhmistä on luonut tarpeen tehdä eroa englanninkielisten yleisö-käsitteiden public ja audience välille. Englannin kielessä audience –käsitteellä viitataan yksityisiin ja sirpaloituneisiin viestinten kuluttajiin kun taas publicille annetaan toimeliaampi ja poliittisesti aktiivisempi rooli. Yleisönä ihmiset eivät ota kantaa ja keskustele, saati toimi julkisesti heitä kiinnostavien asioiden hyväksi. (Heikkilä 2001, 208; Pietilä ym. 1999, 1.) Blumer (1999, 21) on määritellyt publicin seuraavasti: a) se on kasvokkain jonkin kysymyksen kanssa, b) se on eri mieltä siitä, kuinka sitä on käsiteltävä, c) se on antautunut keskustelemaan asiasta. Public väittelee ja haastaa väitteet arvosteluun. Sillä ei ole vakiintunutta kokonpanoa, koska se syntyy aina tietyn kysymyksen ympärille. Edelleen sille on ominaista erimielisyys siitä, mitä tulisi tehdä, mutta koska keskustelu on argumentoivaa, ”tosiasiat” säilyttävät pätevyytensä ja järkipäiväinen harkinta saa merkittävän roolin. (Emt. 21-22.)

Suomen kielessä public -sanalle ei ole ollut suomenkielistä vastinetta ja siksi erottelu näiden kahden asian välille on saatu uudella suomalaisella termillä, julkiso. Ongelmaan ovat tarttuneet Veikko Pietilä ja Seija Ridell, jotka käänsivät public –sanana tässä yhteydessä julkisoksi (ks. esim. Ridell 1997, 95). Journalismin tutkimuksen ja journalismin yleisösuhteen määrittelyn kannalta käsitteiden erottelu on perusteltua, vaikka julkiso ei terminä välittömästi suomen kieleen istukaan.

Journalismin keskustelevuuden näkökulmasta *publicia* ja *audiencea* voidaan eritellä Pricen (1995) tavoin, jolloin viestimet tuottavat aktiivisen ja keskustelevan *publicin* sijasta *audiencea* ja osallistuminen rajoittuu viestinten seuraamiseen. (Pietilä 1999, 4). Julkisoille on ominaista niiden syntyminen jonkin tietyn ongelman tai kysymyksen ympärille ja niillä on oma elinkaarensa, ne syntyvät, keskustelevat ja haihtuvat vähitellen pois. Julkison ja yleisön suhdetta voidaankin hahmottaa siten, että julkiso ei määriy suhteessa joukkoviestintään vaan suhteessa kysymykseen, joka on nostanut julkison esiin. Julkisossa ihmisten mielipiteet ovat jakautuneet ja jotta tilanne ei lukkiutuisi, julkison jäseniltä odotetaan kykyä järkevään keskusteluun. (Emt. 9.)

Pietilän (1999, 4) mukaan huomionarvoista julkison synnylle ja menestykselle on sen riippuvuus joukkoviestinnästä. Jos viestimet eivät tue julkison syntymistä eivätkä ota asialistalleen jotain tiettyä kysymystä, ei julkisolla ole mahdollista päästä alulle. Toisaalta viestimet voivat synnyttää julkison myös vähäpätöisen asian ympärille, tilanteessa, jossa julkiso ei itse syntyisi omasta voimastaan.

Tässä suhteessa Pietilän määritelmä julkison ja yleisön suhteesta ei ole täysin pitävä; myös julkiso määriytyy suhteessa joukkoviestintään, koska joukkoviestimet määrittelevät julkisoiden olemassaolon ehtoja. Toisin sanoen julkisot törmäävät myös journalismin pääsyn problematiikkaan. Pääsyn ongelmat nousevat esiin myös joukkoviestinten salliessa julkison muodostumisen. Tässä suhteessa Blumerin erittely julkison luonteenpiirteistä on mielenkiintoinen, koska se haastaa journalismin perisyntin; tukeutumisen valtaapitäviin ja vakiintuneisiin tiedontuottajiin. Julkison argumentoiva riitely käsiteltävän asian ympärillä siten, että ”tosiasiat säilyttävät pätevyytensä” edellyttää journalismilta kykyä erottaa väitteen esittäjän statuksen itse väitteestä. Puhdasoppinen julkiso edellyttää siis journalismin pääsy –dilemmalta paljon, sillä tavallisen kansalaisen esittämä tosiasia ei toimivassa julkisossa menetä uskottavuuttaan ja se nousee esiin huolimatta tosiasian esittäjän taustoista. Vain argumentaatio ratkaisee.

Puhe julkison elinkaaresta ja sen riippuvuudesta joukkoviestintään nostaa esiin kansalaisten osallisuuden ympärillä käydyn keskustelun. Voidaan nimittäin

ajatella, että julkisoa noudattava osallisuus on luonteeltaan sellaista, johon myös osallistuvan suunnittelun kriitikot voivat yhtyä. Julkison toiminta suhteellisen lyhytikäisenä ja Blumerin (1999, 22) sanoin sen synty ”spontaanina luonnollisena reaktiona tietynlaisen kysymyksen ympärille” antaa osallisuudesta varsin realistisen kuvan. Julkiso ei sorru Habermasin utopiaan kommunikaatiosta, jossa kaikilla puhekykyisillä toimijoilla on oikeus osallistua keskusteluun ilman strategisia päämääriä.

Ridell (1999, 32) erittelee julkison toimintaa juuri osallisuuden näkökulmasta, jolloin joukkoviestimet ovat itsessään julkisuuden areenoita, joissa käytävän keskustelun moniäänisyydestä ja tasapuolisuudesta ihmiset ovat oikeutettuja esittämään vaatimuksia. Ridellin mukaan yleisön ja julkison käsitteiden ero on siinä, että edellisessä yleisön ja joukkoviestinten suhde määritetään viestinten näkökulmasta. Julkison toimiessa suhde viestimiin määrittyy julkison itsensä kautta.

4.3 Journalismi julkisen toiminnan resurssina

Keskustelijoiden resurssierot ja keskustelevuuden kuihtuminen pelkäksi foorumiksi nostaa esiin käsityksen journalismista julkisen toiminnan resurssina. Ajatus journalismista julkisena resurssina ei ole uusi. Poliittisten lehtien aikakaudella lehdet toimivat aatteen ajajina, resursseina puolueille, mutta myös nykyisin on osoitettavissa laitostuneita tahoja, joille journalismi toimii voimavarana ja kaikupohjana vahvoille toimijoille (Kunelius 2000 a, 201-202.) Tämä usein varsin negatiivisessa valossa nähty journalismin hyväksikäyttö tarjoaa myös mahdollisuuden uudenlaisiin avauksiin. Lehdet voisivat asettua yhä enemmän yleisönsä julkiseksi resurssiksi, jolloin lehti tukisi lukijoidensa julkista toimintaa ja pyrkimyksiä. Tämä tukisi keskustelevaa otetta kansalaisten saadessa puhua laitostuneisiin tiedontuottajiin päin kyseenalaistaen ja ihmetellen. Kansalaisten julkiseksi resurssiksi lehti sen sijaan asettuu silloin, kun se alkaa toimia itse kansalaisaloitteiden pohjalta esimerkiksi tarttumalla kansalaisten julkisiin aloitteisiin samalla huolehtien niiden huomioimisesta. (Emt. 202.)

Tällä tavoin journalismi voisi tukea osallisuutta antamalla resursseja niille heikommille tahoille, jotka eivät muuten saa ääntään kuuluviin. Keskusteleavassa otteessa lehdistö voisi tarjota julkisuudesta syrjäytetyille osapuolille mahdollisuuden päästä vaikuttamaan heitä koskeviin päätöksiin, ilman että toimittajan on asetuttava ajamaan jonkin intressitahon asiaa.

4.4 Journalismin keskusteleavuuden kriittistä arviointia

Keskusteleavuuden ideaalissa on myös sijaa kritiikille. Journalismin keskusteleavuudesta puhuttaessa törmätään samoihin ongelmiin kuin osallistuvan suunnittelun kriittisissä kannanotoissa. Asioiden tultua julkisuuteen ollaan ohitettu vaiheet joissa keskusteleavuus voisi toteutua osallisuutta tukien. Haas ja Steiner (2001, 126) ovat kiinnittäneet huomiota Habermas –kritiikkiin kommunikaatiosta ja soveltavat sitä myös journalismin keskusteleavuutta kriittisesti lähestyttäessä. Haasin ja Steinerin mukaan ei olla riittävästi kiinnitetty huomiota keskustelijoiden sosiaaliseen eriarvoisuuteen, mikä merkitsee, että saavutettu konsensus saattaa edustaa vain pienen ryhmän intressejä.

Ongelma innosti myös Aamulehden toimittajan ruotimaan kolumnissaan kaavoittajien asemaa suunnittelukysymyksissä:

”Mitä tahansa yrittää rakentaa tai purkaa, jostain maakuopasta nousevat samat tai saman näköiset naamat, ja taas kaikki puuroutuu. On tässä näitä ollut: Verkatehdas, Kauppahallin virastotalo, Kekkosen-Paasikiventie, Annikinkatu, Puu-Tammela, Vuores, Tammelan kasvimaa, metsää mörskää heinää ja oravaa.”
(AL, 4.4.2004, Häpeä, ärtymys ja värjäämö)

Liekö seurausta edellisestä, koska Heikkilä & Kunelius (1997, 9) peräävät journalistiseen keskusteluun moninäkökulmaisuuksi. Journalismilla on taipumus polarisoida moniulotteiset ongelmat kahden leirin köydenvedoksi. Habermasia kritisoiden Haasin ja Steinerin mukaan keskustelijoiden pitäisi tuoda keskustelun taustalla vaikuttavat eriarvoisuudet esiin, sen sijaan että keskusteltaisiin ikään

kuin kaikki olisivat samanarvoisia (Haas & Steiner 2001, 126). Kuneliuksen (1999, 46) mukaan journalismin keskusteltavuudesta puhuttaessa tuleekin kiinnittää huomiota journalismin kykyyn toimia julkisen keskustelun tuomarina siten, että se pystyy erottamaan väitteen esittäjän statuksen itse väitteestä.

Merrill ym. (2001, 118) ovat kuitenkin huomauttaneet, että keskusteleavan journalismin tapa nostaa esille kansalaisten ääniä ja useita eri näkökulmia antaa ihmisille tuntuman osallistumisesta, mutta moniääninen journalismi tarjoaa lukijoille vain satunnaista tietoa, joka ei edesauta heitä aktiivisuuteen.

Heikkilän (2001, 157) mukaan julkisoiden syntyä ja sitä kautta kollektiivisen mielipiteen muodostumista hankaloittaa se, että eriasteisia ihmisten elämän vaikuttavia epäkohtia on liikaa ja tästä on seurauksena julkisoiden ajautuminen ”koneistojen” aikakaudella pimentoon. Uutisten sisältämä informaatio ei myöskään puhuttele ihmisten arkielämää, sillä uutiset ovat vain sanoja.

Michael Schudson on kritisoinut keskustelun ideaalin romantisoimisesta ja keskustelun lajien sotkemista teoreetikkojen toimesta. Schudsonin mukaan jutusteleva keskustelu vaatii erilaisia taitoja kuin ongelmia ratkomaan pyrkivä keskustelu. Ongelmia ratkomaan pyrkivä demokraattinen sananvaihto vaatii osallistujaltaan vaivannäköä kykyä kuunnella erilaisia kantoja. Aito demokraattinen keskustelu on tarkkaan säänneltyä. Keskustelun osapuolet sitoutuvat yhteisiin sääntöihin ja näihin sääntöihin kaikki osapuolet voivat vedota. Jutusteleva spontaani keskustelu ei tarjoa demokraattista tasa-arvoa keskustelijoiden välille. Spontaani keskustelu ilman sääntöjä on luonnostaan epätasa-arvoista, jolloin keskustelijoiden taustat alkavat määrätä keskustelun lopputulosta. Demokraattisessa keskustelussa pyritään luomaan tilanne, jossa vain argumentit ratkaisevat, ei niinkään keskustelijoiden asema. Schudsonin kehikossa vain eriseurainen ja ratkaisuo-rientoitunut keskustelu on aidosti demokraattista ja siksi tärkeää ja hyödyllistä. (Kunelius 1999, 45-46.)

Keskustelun orientaatio	Keskusteluun osallistujat	
	eriseuraisia	samanseuraisia
ratkaisuorientaatio	aito demokraattinen keskustelu	valtahierarkioiden uusintaminen
jutusteleva	roolipeli, toisten keveä tunteminen	oman identiteetin vahvistaminen

Kuva 2. Keskustelujen ideaalitapauksia Michael Schudsonin mukaan (Kunelius 1999, 46)

Schudsonin erittely keskustelun ideaalitapauksista antaa keskustelevuudesta ja kommunikaatiosta suunnittelussa realistisemmän kuvan kuin Habermas. Habermasin palaaminen tässä yhteydessä on perusteltua, koska myös Schudsonin nelikentällä on yhteyksiä Habermasin ajatukseen yhteisymmärryksestä kommunikatiivisen suunnittelun perustana (ks. kuva 1 s. 19). Toisin kuin Habermas, Schudson näkee aidon kommunikatiivisen toiminnan eriseuraisten kohtaamisena. Schudsonin maailmassa kommunikaatio ei ole itseisarvo rationalismin saavuttamiseksi vaan kommunikaation laatu ratkaisee.

Pohdinta kommunikaation laadusta keskustelevan journalismin yhteydessä antaa myös perusteita kritiikkiin. Blumerin (1999, 23-24) mukaan Julkisot muodostuvat eturyhmistä ja asioita etäämpää tarkkailevista puolueettomammista ihmisistä. Eturyhmät pyrkivät saamaan tukea näkökannalleen juuri näiden puolueettomampien ihmisten parissa muovaamalla mielipiteitä, ja ujuttamalla ne suurelle puolueettomalle joukolle. Julkison ominaispiirteistä johtuen käyttöön otetaan propagandan tapaisia, korkeatasoisen julkisen keskustelun alta maata kaivavia keinoja ja siksi julkisen mielipiteen laatu vaihtelee. Julkinen mielipide voi vaihdella hyvin tunneperäisestä ja ennakkoluuloisesta näkökannasta

älykkäisiin perusteellisesti läpiajattuihin mielipiteisiin, jolloin keskustelua voidaan käydä monella tasolla. Julkista mielipidettä muokatessaan eturyhmät usein ruokkivat tunneperäisiä mielipiteitä ja jakavat väärää informaatiota. Edellä mainitusta johtuen, julkista mielipidettä on kritisoitu tunneperäiseksi, jolloin se ei perustu järjenkäyttöön.

Blumer (Emt. 24.) kuitenkin muistuttaa, että prosessi pakottaa jossain määrin myös järkipäiseen pohdintaan, koska kollektiivisen mielipiteen muodostumiselle on edellytetty arviointia, punnintaa ja arvottamista. Tämä julkinen harkinta ja ennen muuta harkinnan laatu on tärkeää julkisoiden olemassaolon oikeutuksen kannalta. Jotta julkisoista ei muodostuisi Blumerin kuvaamia propagandaan taipuvaisia foorumeita, on myös kansalaisilta itseltään syytä vaatia argumentaatiota ja toisten näkökulmien huomioonottamista (vrt. Heikkilä 2001, 174.)

Puhe kansalaislähtöisemmistä journalismin käytännöistä tavoiteltavana journalismin seurauksena johtaakin ajatukseen, että mikä tahansa kansan nimissä esitetty vaatimus on pätevä, ansaiten paikkansa journalismin sisällöissä. Journalismin tukiessa keskustelemaa otetta antaen julkisoille mahdollisuuden syntyä, tulee helposti vaikutelma keskustelevuuden nimissä hyvästä journalismista. Julkiso ei kuitenkaan itsessään takaa laadukasta keskustelemaa journalismia. Pahimmillaan se on sen irtokuva, jossa tunnepitoiset reaktiot ja väärä informaatio saavat kohtuuttoman roolin.

On luonnollista, että julkiso toimii jossain määrin vaillinaisesti suhteessa Schudsonin nelikenttään aidosta demokraattisesta keskustelusta. ”Oikealla tavalla” samanseuraiset täyttävät usein pääsyn kriteerit helpommin ja vaikka mukana keskustelussa on muitakin, tilanne polarisoituu herkästi kahden osapuolen välille. Tällöin vanhastaan vahvat tahot ovat niskan päällä ja valtahierarkiat uusiutuvat.

5. Finlaysonin värjäämön julkiso

5.1 Yhdyskuntasuunnittelu, kamppailua intressiryhmien kesken

Kaavoituskysymyksen taustalla vaikuttaa useita intressiryhmiä, joihin käsillä oleva suunnitteluongelma tavalla tai toisella vaikuttaa. Nämä intressiryhmät määrittävät ongelmaa ja elämänsä tilaa eri tavoin, mikä on jo sinänsä altis ristiriidoille. Intressiryhmien välisessä kamppailussa kukin intressiryhmä pyrkii pitämään omia itselleen tärkeitä ongelmien piirteitä esillä samalla rajaamaan toisten intressiryhmien itselle ristiriitaisia määrittelyjä keskustelun ulkopuolelle (Nevalainen 2004, 106).

Tätä tilannetta Virtanen (1999) on havainnollistanut pelitilanteella, jossa osapuolia on runsaasti. Huomionarvoista kaavoituskysymyksissä on osapuolien runsauden lisäksi niiden eriarvoinen asema. Vahvoiksi tahoiksi voidaan mainita kunnat, suuret yritykset, suuret maanomistajat. Heikoiksi tahoiksi Virtanen summaa yksittäiset kuntalaiset ja rajatut asukasryhmät, kuten lapset, aikuiset ja vammaiset. Seuraavassa kuviossa on pelitilannetta hahmotettu tuomalla esiin Aamulehden artikkeleiden värjäämökeskustelun osapuolet, mutta myös potentiaaliset osalliset, joita ei syystä tai toisesta noussut värjäämön Aamulehden värjäämöjulkison rakentajiksi.

Kuva 3. Värjäämökysymyksen ympärillä on useita osapuolia, jotka vaikuttaa kaavan sisältöön Virtasen (1999, 76) pohjalta. (Tähdellä merkityt osapuolet esiintyivät Aamulehden artikkeleissa.)

Tavallisten kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien kannalta tilanne näyttää lohduuttomalta. Suunnittelu on vahvasti ammattilaisten käsissä myös uuden lainsäädännön aikakaudella. Niin kuin Häkli (2002) toteaa, suunnittelu ei lähde koskaan puhtaalta pöydältä, vaan keskustelu suunnitteluongelmasta alkaa aina jostain lähtökohdista (ks. myös Heikkilä 2001, 154).

Tilanne on eriarvoinen ja ennen kaikkea moniarvoinen. Pelaajilla on erilaiset arvot ja tavoitteet ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Tiivistäen osapuolten pelivälineitä voidaan eritellä seuraavasti: kunnilla on kaavamonomoli, yrittäjillä

työpaikat, maanomistajilla maa, rahoittajilla raha ja rakennuttajilla työpaikat ja tuottavat rakennukset. Osapuolten roolia voidaan eritellä myös akselilla yleinen etu vastaan yhteinen etu. Yleistä etua edustavat julkishallinto, erityisesti kunta ja ammattisuunnittelijat. Maanomistajat, rahoitusliikkeet ja rakennuttajat ajavat omaa taloudellista etua. Myös asukkaat ajavat omaa etuaan pyrkimyksensä esimerkiksi oman asunnon arvonnousu tai säilyttäminen. (Virtanen 1999, 77-84.)

Pelaajan asema maankäyttöpelissä on erityisen vahva silloin kuin sillä on useita rooleja samaan aikaan (ks. esim. Nevalainen 2004, 137; Ridell, 2004, 5; Virtanen 1999, 75). Tällöin esimerkiksi maanomistaja on myös yrittäjä tai rakennuttaja. Liike-elämän edustajat ja virkamiehet ovat myös kuntien asukkaita, joten heillä on myös mahdollinen asukasosallisen rooli suunnittelukysymyksissä. Vaikka osallisten joukossa valtaosa on järjestäytymättömiä ryhmiä, asukasosallisen painoarvo jää väistämättä pienemmäksi organisatorisen taustan puuttuessa. Koskiahon (2002, 47) mukaan syynä vaatimattomampaan painoarvoon on myös suunnittelijoiden taipumus ottaa helpommin yhteyttä järjestäytyneisiin tahoihin.

Median asema tällä akselilla painottuu yleisen edun puolelle. Medialla on pelitilanteessa yleisen tiedonvälitystehtävän lisäksi mahdollisuus estää yksipuolinen ja manipuloiva pelitilanne ja taata myös heikompien äänen kuuluminen kiistanalaisissa kysymyksissä. Tämä edellyttää monipuolista median kenttää, sillä jos tiedonvälityskanavia on vain yksi, voi kunnan ainoa valtalehti kuulua kaavoituspelissä vahvojen osapuolten tukijoukkoihin. (Virtanen, 75.) Kiistanalaisissa maankäyttökysymyksissä lehdistön rooli yhtenä osallisena korostuu, jolloin osapuolet ovat aktiivisia ja runsaslukuisia. Tällaisissa tilanteissa lehdistön valta-asema pelin vetäjänä konkretisoituu, koska sillä on mahdollisuus vaikuttaa pelin asetelmaan, pelaajien painoarvoon ja ennen kaikkea lopputulokseen. Huomionarvoista lehdistön asemaa määriteltäessä on erityisesti sen mahdollisuus määrittää mikä kaupunkitilan kilpailevista diskursiivisista määritelmistä legitimoituu vallitsevaksi totuudeksi (Nevalainen 2004, 147). Väliwerrosen (1996, 93) mukaan yhteiskunnallisissa kiistakysymyksissä

esitettyjä argumentteja arvioidessaan journalismi voi asettua Daavidin puolelle Goljatia vastaan.

5.2 Värjäämö-aihelman taustaa

Finlaysonin värjäämön ympärillä käydyin keskustelun juuret juontavat 1990-luvun alkupuolelle. Itse rakennus on syntynyt monessa vaiheessa. Vanhin osa, puuvillamakasiini, rakennettiin vuonna 1843. Vuonna 1852 viereen valmistui värjäämö, mitä laajennettiin pitkin 1850-lukua. Alkunsa teollisuustoiminta sai 1820-luvulla jolloin James Finlayson perusti Tammerkosen varteen konepajan ja sen myötä laajensi toimintaa puuvillan tuotantoon.

Lähde: Tampereen museot, Kuva-arkisto

Kuva 4. Värjäämö 1900-luvun alussa.

Finlaysonin alueen teollisuustoiminta oli laajimmillaan 1900-luvun alussa, jolloin tehdas työllisti yli 3000 henkilöä ollen pohjoismaiden suurin teollisuusyrittäjä. 1960-luvulta lähtien tekstiiliteollisuuden tuotteista tuli yhä enemmän tuontitavaraa. Finlayson siirtyi vuonna 1985 Asko konsernin omistukseen ja edelleen norjalaisomistukseen 1990-luvun lopulla. Osa Finlaysonin alueen kiinteistöistä on tullut rakennussuojelun piiriin. Tampellan alueelta suojeltiin kosken rannan rakennukset, joihin myöhemmin sijoittuivat oikeustalo ja museokeskus Vapriikki. Tehdastoiminnan siirryttyä pois Finlaysonin alueelta on tilalle tullut yritystoimintaa, oppilaitoksia ja museoita.

Nykyisin keskellä kaupunkia toimii ainoastaan yksi kartonkitehdas hyödyntäen kosken alajuoksun sähkövoimaa. (<http://inter2.tampere.fi/tehdas/akseli/koski/finlays/varjaamo.htm>.)

Lähde: Mansefoorumi <<http://mansetori.uta.fi/foorumi/aihe/?catid=244>>

Kuva 5. Värjäämö ennen purkamistaan talvella 2004.

Tammerkosken rantojen kansallismaiseman vaaliminen vanhoja teollisuusrakennuksia säilyttäen on saanut kiitosta ja onpa alueen suunnittelusta myönnetty kansainvälinen palkinto⁸. Tampereen kaupungin entinen museotoimenjohtaja Martti Helin korostaa tehdasmiljöön merkitystä Tampereen ja koko Suomen kannalta seuraavasti:

"Tampereen kantakaupunki ja erityisesti sen koskikeskusta ovat koko valtakunnankin kulttuurihistorian, teollisuushistorian ja kaupungistumisen merkittävintä ja arinta maisemaa. Tammerkoscella 1860-luvulta nopeutunut ja uusiin mittakaavoihin yltänyt teollisuuden rakentaminen synnytti vuosien myötä perusmaiseman, jossa punatiiliset rakennusmassat, vaihtelevat rantamuurit, vesi, sillat, puistot, tehtaan piiput ja kadut ja niillä vyöryvä liikenne liittyvät näkö- ja kuulohavaintoina yhdeksi kokonaisuudeksi, suomalaiseksi teollisuuden ja kulttuurin juhlamaisemaksi." (Tampere-seura 1996.)

---

⁸ Difa-Award 2004. Finlaysonin alue sai kolmannen palkinnon saksalaisessa Difa-Award kaupunkisuunnittelukilpailussa. Palkintoraadin mukaan teollisuuskorttelista oli onnistuttu luomaan eloisa, voimakkaan identiteetin omaava alue, joka aukeaa kaupunkiin. (<http://international.difa.de/index2.php>.)

Suuren kaavadraaman ainekset olivat siis kasassa valtuuston hyväksyessä vuonna 1995 asemakaavamuutoksen, joka salli värjäämön purkamisen. Alkuvuodesta 1998 julkisuuteen kantautuu tieto värjäämötontin omistajan Tampereen kiinteistö Invest Oy:n aikeista purkaa rakennus ja rakentaa tilalle kaksi asuinkerrostaloa.

5.3 Värjäämö –julkison muodostuminen Aamulehdessä

5.3.1 Artikkelit suojele vaatimuksista purkamiseen

Aineistona käytettävät artikkelit sijoittuvat ajanjaksolle maaliskuun alku 1998 – tammikuun alku 2005. Jo ennen vuotta 1998 ilmestyi joitakin värjäämöä käsitteleviä artikkeleita, mutta asia aktualisoitui alkuvuodesta 1998, jolloin alueen omistajan Kiinteistö Investin purkuaikomukset nousivat esiin. Julkison muodostumiselle antoi potkua Pirkanmaan perinnepoliittisen yhdistyksen tekemä esitys Pirkanmaan ympäristökeskukselle rakennuksen suojelemisesta. Ympäristökeskuksen pyydettyä lausuntoa asiasta Museovirastolta, Aamulehti otsikoi näyttävästi ”Museovirasto suojelisi värjäämön,” <15.10.1998>. Jutussa ilmenevä lausunnon sisältö ei ole niin yksioikoinen. Museovirasto kehotti selvittämään kaupungin, alueen omistajan ja ympäristökeskuksen kanssa suojelemisen mahdollisuuksista kaavamuutoksella, mutta se ei pitänyt suojeleua ehdottomana vaihtoehtona.

Museoviraston liittyminen valtiollisena osallistajana värjäämökeskusteluun antoi asialle painoa ja Aamulehden lööppimäinen otsikko oli julkison muotoutumisen kannalta sikäli onnistunut, että se ikään kuin kutsui uusia värjäämön säilyttämistä puoltavia osallisia keskustelun piiriin – olihan Museovirastokin nyt suojeleun kannalla.

Värjäämökeskustelua leimasi alusta loppuun se tosiasia, että alueen kaava oli lyöty lukkoon jo vuosia aikaisemmin ja maanomistaja halusi ryhtyä kaavan sallimiin toimenpiteisiin, tässä tapauksessa purkamaan ja rakentamaan uudisrakennusta puretun tilalle. Koska alueen voimassa oleva kaava on kuitenkin

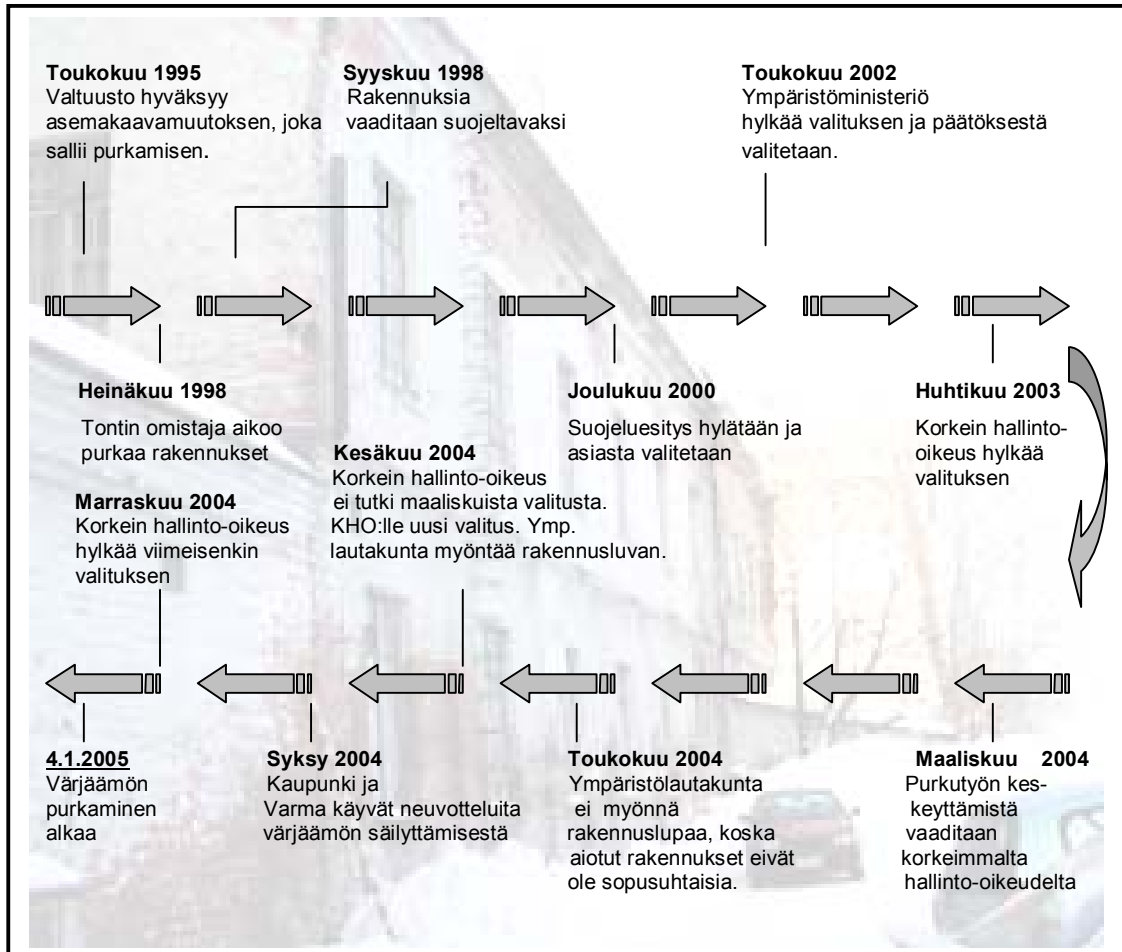
suhteellisen nuori, edellytti mahdollinen rakennuksen suojeleminen rahallista korvausta omistajalle. Tämä loi kahden osallisen välisen siteen Tampereen kaupungin ja työeläkevakuutusyhtiö Varman omistaman Kiinteistö Invest Oy:n välille.

Yhteensä 52 Finlaysonin värjäämöä käsittelevästä toimituksellisesta jutusta pääkirjoituksia oli 5, kolumneja 3 ja uutisjuttuja 44. Kun purku-uhka konkretisoitui, juttuja oli tiuhaan koko loppuvuoden 1998. Vähitellen kuohunta rauhoittui ja samalla pitkittyi. Kävi niin kuin kaavoituskiistoissa on tapana käydä. Eriasteiset valitukset lukitsevat tilanteen paikoilleen, jolloin aikaa kuluu päätöksiä odotellessa. Tähän kiinnitti huomiota myös Aamulehti pääkirjoituksessaan ”Kaavoitus- ja suojelukiistat venyvät ja paukkuvat” <8.1.2001>. Lehti piti kuitenkin kaavakysymysten venymistä positiivisena, koska ”käsitys kaupunkikuvasta ja suojeltavista rakennuksista muuttuu vuosien mittaan”.

Hiljaisin värjäämökirjoittelun vaihe sijoittui vuosiin 2002-2003, jolloin aiheesta oli ainoastaan kolme juttua. Niistä yksi oli pääkirjoitus ”Tampereen vanha kaupunki yhdistyy” <22.5.2002>, jossa kehuttiin ennen muuta uutta siltaratkaisua Tammerkosken yli, mutta myös surkuteltiin värjäämön todennäköistä kohtaloa. Pääkirjoituksellaan Aamulehti ylläpiti värjäämöaihelmaa tilanteessa, jossa muuten keskustelu oli hiljaista. Lehti ikään kuin rivien välistä herätteli julkison värjäämön suojelemista vaativia jäseniä uuteen yritykseen: ”...Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen on vielä mahdollinen...”.

Kiivain vaihe lehtikirjoittelussa käytiin vuosina 2004-2005, jolloin elettiin pitkittyneen kaavakiistan loppunäytöstä. Artikkeleita julkaistiin tällä aikavälillä yhteensä 28 kappaletta. Oli edetty tilanteeseen, jossa valituskierron oli päättynyt korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen hylätä valitus huhtikuussa 2003. Käytiin keskustelua tulevasta uudisrakennuksesta, mutta myös kiisteltiin vuosia vanhan purkuluvan lainvoimaisuudesta. Värjäämörakennus oli osoittautunut luultua vanhemmaksi ja purkamista vastustavien joukko oli kasvanut. Myös tontin omistaja oli valmis käymään neuvotteluja kaupungin kanssa värjäämön

säilyttämisestä ja riittävän arvokkaan rakennusoikeuden osoittamiseksi toisaalta. Julkinen keskustelu oli johtanut siihen, että omistajan suunnitelmassa värjäämörakennuksen noin 2500 neliömetristä säilytettäisiin vanhin, noin 340 neliömetrin osa ja lopun tilalle rakennettaisiin vuokrakerrostaloja.

Kuva 6. Värjäämön purkamiseen johtaneet tapahtumat.

Aamulehti kannusti myös osapuolia kompromissiin pääkirjoituksessaan ”Leka kädestä ja järki tilalle” <10.4.2004>. Lehti luonnehti värjäämön suojelemiselle suotuisaa ilmapiiriä toteamalla, että ”poliitikotkin ovat laskemassa lekaa käsistään ja virkamiehet ovat jäämässä yksin kylmään tuuleen.” Vuoden 2004 värjäämökeskustelua leimasikin jossain määrin loppuvuodesta pidettävät kunnallisvaalit, mikä näkyi myös Aamulehden sivuilla. Kunnallispoliitikot

pääsivät ääneen ja järjestipä Aamulehti kaupunginvaltuutetuille gallupinkin aiheesta ja otsikoi: ”Merkittävä joukko valtuutettuja säästäisi värjäämön kokonaan” <18.4.2004>.

Vaikka keskustelijoiden piiri oli laajentunut, ei olennaisesta kaupungin ja omistajan välisistä viime hetken neuvotteluista tihkunut julkisuuteen merkittäviä tietoja. Ainoa puhtaasti neuvotteluita koskeva uutinen julkaistiin 15.4.2004: ”Varma ja kaupunki neuvottelupöytään huhtikuun lopulla”. Uutinen oli vain parin palstan levyinen ja uutisen repliikistä syntyy vaikutelma, että neuvotteluita ei täysillä panoksilla käydä:

”Varmasta otettiin yhteyttä ja sopiva neuvottelu-aika saatiin sovittua. Varmasti mietimme tilannetta ja päivitämme ajatuksia.”

(Tampereen kaavoitusjohtaja Jyrki Laiho, AL 15.4.2004)

Viime hetken suljettujen ovien takana käytyjen neuvotteluiden ulkopuolelle jäivät ne osallistajat, jotka aidosti halusivat säilyttää värjäämön. Värjäämökeskustelun viimeisessä artikkelissa kaavoitusjohtaja joutui vakuuttelemaan lukijoille neuvotteluiden vilpittömyydestä:

”Täytyy silti sanoa, että tosissaan molemmat osapuolet hakivat erilaista ratkaisua, mutta päätös oli lopulta Varman. Hyvä silti että päätös on viimein tehty.” (Tampereen kaavoitusjohtaja Jyrki Laiho, AL 5.1.2005)

5.3.2 Hallitseva puhuja pääsyn mittarina

Tarkasteltaessa Aamulehden värjäämöä koskevaa kirjoittelua pääsyn näkökulmasta, esiin nousee keskusteluanalyyssissä käytetty tapa laskea ääneen päässeiden osallistajien esiintymistä aiheen sisällä. ”Päässeiden” jakaminen osallisryhmiin ja laskien, miten usein kukin taho on päässyt esittämään puheenvuoroja ei kuitenkaan kerro miten merkittävän roolin eri tahot ovat

saaneet tai kuinka pitkään he pääsivät puhumaan (vrt. Renvall 2000, 90-91). Tämän vuoksi on syytä karkean jaon sijaan tarkastella artikkeleiden pääsyä hallitsevan puhujan näkökulmasta (Heikkilä 2001, 96-99), jolloin on olennaista kiinnittää huomio siihen osallistahoon jolla on painoarvoa yksittäisissä jutuissa. Olennaista hallitsevan puhujan määrittelyssä on huomioida journalismin itsensä rooli pääsyn määrittäjänä, jolloin yksi taho muiden joukossa on journalisti itse. Tällöin puhutaan toimituksellisen kertojan⁹ roolista ja painoarvosta aiheelman sisällä. Keskusteleavuuden kannalta olennaista onkin, minkälaiseen rooliin toimituksellinen kertoja itsensä asettaa. Kertojan rooli onkin samalla myös pääsyn mittari, koska jakaessaan puheenvuoroja kertoja toimii portinvartijana ja määrittelee muiden tahojen painoarvoa keskustelun kulussa.

Keskusteleavuuden kannalta toimituksellisen kertojan rooli on vaativa. On selvää, että hallitsevan puhujan näkökulmasta toimituksellinen kertoja saa merkittävän roolin, onhan kertojan raportoitava tapahtumista silloinkin kun muiden osapuolten ääntä ei ole nostettavissa esiin. Renvallin (2000, 88) mukaan toimitukset panostavatkin mielellään aiheisiin, joissa viranomaiset ovat mukana tai, joissa saadaan esiin kiistelevät osapuolet. Näin kertojalle suodaan mahdollisuus uutisoida mielipiteitä, sen sijaan että kertoja ottaisi kantaa itse asiaan.

Aamulehden värjäämö -artikkelit on jaettu hallitsevan puhujan perusteella kuuteen ryhmään. Viidestäkymmenestä kahdesta artikkelista seitsemässätoista (33 %) oli hallitsevana puhujana toimituksellinen kertoja. Näissä jutuissa muut osallistajat esiintyivät artikkeleiden sisällöissä epäsuorasti. Toisin sanoen artikkeleissa mikään muu osallistaja ei pääse suoran puheen kautta hallitsevaksi. Kertoja hallitsevan puhujan ykköspaikalla ei ole yllättävä, koska värjäämöaiheelman pitkäkestoisuus sisälsi myös jaksoja, joissa tilanne tuntui lukkiutuvan valitusten myötä. Hallitsevan puhujan määrittelyssä on mukana myös ajanjaksolla ilmestyneet viisi värjäämöaiheista pääkirjoitusjuttua, jotka ovat toimituksellisen kertojan hallinnassa. Aamulehden värjäämöuutisoinnissa

---

⁹ Toimituksellisesta kertojasta esim. (Ridell 2005, 4; vrt. Pietilä & Sonderman 1994.).

hallitsevan puhujan kärkisija ei kuitenkaan vaihdu, vaikka aineistossa ei pääkirjoituksia huomioitaisi.

Toimituksellisen kertojan dominointia hallitsevan puhujan mittarilla ei kuitenkaan voida tuomita suoralta kädeltä pääsyä rajoittavaksi. Ridell (2005, 8) muistuttaakin, että painokkainta ääneen pääsemistä voi olla osapuolen näkökulman esiin saaminen kertojan ”faktuaalistavassa diskurssissa”, kertojan totuuden äänellä. Värjäämön tapauksessa toimituksellisen kertojan korjauskerroin toimi parhaiten kaupunki -osapuolen painoarvoa nostattaen. Kaupunki sijoittuu vasta viidenneksi hallitsevan puhujan mukaan luokiteltuna, kansalaisetkin olivat ryhmänä niukasti edellä. Kertoja faktualisoi erityisesti kaupungin toimia epäsuorassa kerronnassa, olihan kaupunki merkittävä osapuoli värjäämön purkamisen kannalta. Kaupungin suoraa ääntä käytti pääasiassa kaupungin kaavoitusjohtaja Jyrki Laiho, jolloin hallitsevan puhujan rooli henkilöityi kaupungin osalta yhteen ihmiseen.

Sijoitus	Hallitseva puhuja	1998-1999	2000-2003	2004-2005	Yht. N=
1.	Kertoja	5	4	8	17 (33 %)
2.	Maanomistaja	0	2	8	10 (19 %)
3.	Viranomainen	2	2	5	9 (17 %)
4.	Kansalaiset	1	3	3	7 (13 %)
5.	Kaupunki	2	1	2	5 (10 %)
6.	Kansalaisliike	1	1	2	4 (8 %)
	N=	11	13	28	52
	%	(21 %)	(25 %)	(54 %)	

Kuva 7. Värjäämö julkison hallitsevat puhujat Aamulehden artikkeleissa (Heikkilää 2001, 96-97) mukaillen.

Myös kansalaiset ryhmä henkilöityi, joskaan ei niin vahvasti kuin kaupunki. Niissä jutuissa, joissa kansalaiset pääsivät hallitsevan puhujan rooliin oli usein

äänessä Toni Toutain, tamperelainen kansalaisaktivisti. Toutaimella oli myös eräänlainen kaksoisrooli, sillä hän esiintyi lehden sivuilla sekä aktiivisen kansalaisen että Tampereen rakennussuojeluseuran edustajan roolissa.

Vaikka toimituksellisen kertojan totuuden äänellä on lähtökohtaisesti enemmän vaikuttavuutta kansalaisryhmän ja liikkeen pääsyn korjauskertoimena,¹⁰ ei värjäämökirjoittelussa kansalaislähtöisille osallisryhmille ”kerroin” riittänyt kaupungin rinnalla, siitäkkin huolimatta että Aamulehti käytti myös pääkirjoituksissaan ja kolumneissaan kansalaisten ja kansalaisliikkeen ääntä.

”Suomessa on niin vähän vanhoja rakennuksia, että jokaisen katoaminen on sääli, vallankin silloin kun ne muodostavat ehyen kokonaisuuden.” (Tampereen vanha kaupunki yhdistyy. AL, 22.5.2002.)

”Tampereen teollinen kansallismaisema on kokonaisuus ja tunnetusti ehjän voi rikkoa vain kerran - osittain ehjää ei kauppa edes savolainen helppoheikki.” (Leka kädestä ja järki tilalle. AL, 10.4.2004.)

”...Sen herkkyys ei näytä aina avautuvan niille, jotka laskevat vain pääomalle kertyvää tuottoa”. (Kerran purettua ei saa enää entiselleen. AL, 5.1.2005.)

Hallitsevan puhujan näkökulmasta vahvimman aseman värjäämökirjoittelussa kertojan ohella sai maanomistaja. Aihelman alkuvaiheessa maanomistaja esiintyi artikkeleissa lähinnä epäsuorasti toimituksellisen kertojan puheessa. Joitakin lyhyitä kommentteja maanomistajan näkökulmasta esitti Kiinteistö Investin toimitusjohtaja Petri Olkinuora. Värjäämöstä ei kiistan alkuvaiheessa tiedetty tulevan monivuotista kädenvääntöä ja maanomistaja pysyi pitkään taustalla. Maanomistajan kannalta hallitsevan puhujan asemaan pääseminen ei varmasti ollut missään vaiheessa kiistan itsetarkoitus. Alkuun Kiinteistö Invest tyytyi

toistelemaan mantraa purkamisen sallivasta kaavasta ja omia suunnitelmiaan purettavan värjäämön tilalle.

Vähitellen maankäyttöasetelman luonne muuttui ja maanomistaja joutui keskustelemaan myös muista vaihtoehdoista purkamisen sijaan. Vuosina 2004-2005 maanomistajan olikin hallitsevana puhujana yhtä monessa jutussa (8) kuin toimituksellinen kertoja. Maanomistajan rooli muuttui kun värjäämön historiasta saatiin julkisen harkinnan kautta lisää tietoa. Värjäämö osoittautui luultua vanhemmaksi ja maanomistaja oli valmiimpi julkiseen keskusteluun myös purkamisen vaihtoehtoista.

”Haluamme selvittää, onko olemassa eläkkeensaajien kannalta samanarvoisia ratkaisuja kuin tämä, joka on saatu yhdeksän vuoden vääntämisen jälkeen aikaiseksi”. (Varma ja kaupunki neuvottelupöytään huhtikuun lopulla. AL 15.4.2004.)

Maanomistaja piti kuitenkin loppuun asti kiinni taloudellisesta näkökulmasta, vaikka aiheen loppumetreillä näytti siltä, että se olisi käyttänyt pääsyn suoma mahdollisuutta harkitsevaan keskusteluun.

Myös viranomaiset olivat esillä ja hallitsivat yhteensä yhdeksää artikkelia. Viranomaisryhmän pääsy oli kuitenkin hajanaista ja jakaantui usean eri tahon kesken. Puheenvuoroja käyttivät pääasiassa museovirasto, Pirkanmaan ympäristökeskus, ympäristöministeriö ja osin myös valtion rakennustaidetoimikunta. Lisäksi viranomaisryhmään on laskettavissa erilaisia asiantuntijatahoja, jotka virkansa puolesta pääsivät kommentoimaan tapahtumia. Yksittäiset asiantuntijat eivät kuitenkaan päässeet hallitsevan puhujan asemaan artikkeleissa, vaikka asiantuntijoiden argumentoinnissa korostuikin esittäjän tausta.

---

¹⁰ Voidaan ajatella, että toimituksellisen kertojan ”totuuden äänestä” hyötyvät eniten ne ryhmittymät, jotka eivät omaa vakiintuneen tiedontuottajan statusta.

Tässä suhteessa Aamulehti ei pystynyt erottamaan väitteen esittäjän statusta itse väitteestä, sillä kansalaisnäkökulma näyttäytyi niukasti niissä jutuissa, joissa useampi taho pääsi esiin. Aamulehden kansalaisnäkökulman suppeus korostui siten, että Toni Toutain esiintyi artikkeleissa eräänlaisena virallisena kansalaisäänenä. Sen sijaan, että Aamulehti olisi tuonut monipuolisesti myös muiden kansalaisten argumentointia esiin, täytti pääsyyn kriteerit parhaiten Toutain, jolle Aamulehti rakensi samalla uskottavan tiedontuottajan statusta.

Kansalaisnäkökulma näyttäytyi myös Aamulehden artikkeleissa rajaavana, jolloin puhuttiin ”ympäristöaktivisteista” tai ”aktivisteista”. ”Ympäristöaktivistit esittävät osaa Finlaysonin kaavasta purettavaksi” <AL 8.11.2000>. Ollakseen siis jotain mieltä, täytyi olla vähintäänkin ympäristöaktivisti. Lokeroidessaan kansalaismielipiteen aktivistien kontolle, Aamulehti samalla testamenttasi kansan äänen aktivistien käyttöön. Syntyi vaikutelma, että ne tavalliset ihmiset ovat kaikki varauksetta värjäämön säilyttämisen kannalla.

Edellä mainitusta johtuen, kansalaisnäkökulma oli artikkeleissa varsin suppea. Toimituksellisen kertojan kautta kansalaistahot ei saaneet merkittävää asemaa juttujen sisällä. Pääsy olikin kaupungin ja maanomistajan osalta monipuolisempi, koska toimituksellinen kertoja taustoitti kaupungin ja maanomistajan argumentteja, kansalaistahojen esittämien perusteluiden jäädessä yksinäisiksi iskulauseiksi ja vaille kertojan faktualisointia.

5.4 Värjäämökeskustelun dialogisuus

Arvioitaessa värjäämökysymyksen dialogisuutta, tulee kiinnittää huomio osapuoliasetelman monipuolisuutteen, mutta myös siihen, pystyikö Aamulehti luomaan keskustelijoiden välille vuoropuhelua ja keiden välille mahdollisen vuoropuhelu syntyi. Toimituksellisen kertojan avulla voidaan yksittäistenkin uutisten käsittelyssä ohjata osapuolia samalle kommunikaation tasolle, saaden osalliset keskustelusuhteisiin (Ridell, 2005, 16).

Vahvin osapuoliasetelma syntyi maanomistajan, Varman/Kiinteistö Invest Oy:n ja Tampereen kaupungin välille. Tämä näkyi myös Aamulehden otsikoinnissa, jossa asetelma polarisoitui maanomistajan ja kaupungin väliseksi erityisesti aiheelman loppupuolella, jolloin maanomistajan ja kaupungin kommentit olivat taajaan esillä lehden sivuilla.

Tampere ei halua vastuuta värjäämön suojelusta <6.12.1998>
Tampere ei halua Finlaysonin värjäämön suojeluvastuuta <8.12.1998>
Tampere ei puolla vanhan värjäämön säästämistä <27.2.2001>
Varma tuskin hakee muutosta värjäämön uudisrakennukseen <26.3.2004>
Varma ja kaupunki neuvottelupöytään huhtikuun lopulla <15.4.2004>
Värjäämötontille ehkä rakennuslupa ennen neuvotteluja <17.4.2004>
Varma pitää kiinni värjäämötontin purkukaavasta <28.4.2004>
Varma ei halua maksumieheksi <12.5.2005>
Varma hakee värjäämötontille uutta lupa <25.5.2005>

Asetelma merkitsi myös sitä, että muiden osapuolten kommentit jäivät irrallisiksi. Osapuolena maanomistaja ja kaupunki olivat keskustelevuuden kannalta hankalia, koska molemmat osapuolet olivat vastakkainasettelusta huolimatta sitoutuneet vuosia aikaisemmin tehtyihin päätöksiin. Kaupungin aikanaan hyväksymä kaava sitoi edelleen ja siksi kaupunki joutui puolustautumaan paisuvaa kohua kysyen, miksi kaavasta ei valitettu aikanaan, sen hyväksymisvaiheessa vuonna 1995.

Värjäämöä puolustavien ”aktivistien” argumentaatio perustui alunperin huonosti tehtyyn kaavoitukseen vähäisillä tiedoilla värjäämön historiallisesta arvosta. Julkinen harkinta toimi tältä osin aamulehden sivuilla kohtalaisesti. Uusi tieto innosti toimituksen tekemään laajan jutun Tampereen vanhasta rakennuskannasta otsikolla ”Satavuotisia on harvassa” <8.5.2001>. Samalla lehti asettui symbolisesti värjäämön purkamista vastustavien julkisen toiminnan resurssiksi.

Paikallisdemokratian toimivuutta arvostelleet kansalaisaktivistien argumentit kaavoitusvaiheessa ”pimitetyistä tiedoista” värjäämön todellisesta iästä eivät asettuneet Aamulehden kirjoituksissa samanarvoisesti tai edes samanaikaisesti. Siinä missä kaupunki sai alusta lähtien esiin perusteita kaavan

oikeudellisuudesta, joutuivat kansalaisliikkeen edustajat odottamaan 2000-luvun puolelle saadakseen näkyvyyttä argumenteilleen (vrt. Ridell 2005, 16).

Perusteellisin aiheen käsittely julkaistiin niinkin myöhään kuin 7.4.2004, jolloin Aamulehti käsitteli laajemmin vanhoja asiakirjoja kolmen asiakirjoista otetun kuvan kera. Juttu on kuitenkin otsikkoa myöten paljonpuhuva: ”Arkkitehtien mukaan värjäämöstä oli tietoa” <AL 7.4.2004>. Arkkitehdit saivat uskottavina tiedontuottajina vapaasti tyrmätä aktivistien argumentit lehtijutussa, jossa vastapuoli ei esiintynyt ollenkaan.

Huolimatta Tampereen kaupungin kaavoituspäällikön ja maanomistajan, Kiinteistö Investin toimitusjohtajan itseoikeutetusta pääsystä värjäämökiistan osapuoliksi, oli merkillepantavaa, että osapuolten argumentit eivät juuri kohdanneet uutistilassa. Useissa jutussa molemmat osapuolet esiintyivät, mutta syntyi vaikutelma, että osapuolet ikään kuin puhuivat toistensa ohi sen sijaan että olisi syntynyt selkeitä kysymys-vastauspareja. Toimituksellisen kertojan vahva asema heijastui keskustelun suppeutena. Kertoja pelasi ”varman päälle” varmistaakseen hyvin toimitetun jutun sen sijaan, että kertoja olisi ottanut riskiä antaen osallisten kuljettaa keskustelua. Vahvan kertoja-asetelman myötä keskustelijoiden kommentit tulivat ikään kuin tilattuina, ennalta arvattavina kommentteina jotka elävöittivät kertojan tarinaa, mutta eivät dialogia.

Keskusteleavuuden kannalta monipuolisin asetelma julkaistiin Aamulehden Moro –liitteessä 3.12.1998. ”Finlaysonin värjäämön historiallinen merkitys tunnetaan vasta nyt” otsikoidussa jutussa pääsivät lukijat kommentoimaan ”kuumalla linjalla” värjäämön purkamisuhkaa. Aukeamalle on koottu kahden kuvan kera neljäntoista lukijan kommentit aiheesta pieniksi otsikoiduiksi jutuiksi, jotka ovat julkaistu nimimerkillä tai omalla nimellä. Tasapuolisen asettelun rikkoo kuitenkin muiden juttujen joukosta suuremmalla otsikkokoolla ja palstaleveydellä esiin nostettu arkkitehdin näkemys otsikolla: ”Pääosa tehtaista suojellaan”.

Korostamalla asemakaava-arkkitehdin näkemystä jutun ulkoasussa, Aamulehti alensi muiden jutussa esiintyvien henkilöiden argumentit subjektiivisiksi mielipiteiksi asiantuntikomentin varjoon. Näin siitäkin huolimatta, että Moro – liite poikkeaa päälehdessä kevyemmän asiasisällön osalta. Juuri Moro -liitteessä julkaistu laaja kansalaisnäkökulma värjäämökeskusteluun kertoneekin myös Aamulehden pääsyn kriteereistä. Kansalaiskommentit täyttävät Aamulehden pääsyn kriteerit viihteellisemmän Moro -liitteen osalta, mutta päälehdessä palstoille ei yleisönosastoa lukuun ottamatta ole edellä mainitun jutun kaltaista pääsyä.

Toinen monipuolisesti argumentteja esitellyt juttu esitteli kaupunginvaltuutettujen näkemyksiä värjäämön purkamisesta: ”Merkittävä joukko valtuutettuja säästäisi värjäämön kokonaan” <18.4.2004>. Koska kyseessä oli kuitenkin gallup tyyppinen kysely, ei valtuutettujen puheenvuoroista muodostunut ketjua, jossa puhujat olisivat joutuneet ottamaan huomioon toistensa näkemykset. Vaalien lähestyessä kaupunginvaltuutetut täyttivät pääsyn kriteerit paremmin kuin kansalaisryhmät ja siksi valtuutettujen ei tarvinnut tyytyä Moro –liitteen palstatilaan.

Muilta osin värjäämöaihelman keskustelun dialogisuus oli enemmän satunnaista. Kukin osapuoli toi oman näkemyksensä yksiaanisesti esiin myös useamman osapuolen näkemyksiä sisältävissä jutuissa. Osapuolet eivät ikään kuin tieneet toistensa läsnäolosta. Edes tasa-arvoisten keskustelijoiden, kaupungin ja maanomistajan välisessä usein toistuvassa argumentoinnissa ei syntynyt viestinnällistä yhteyttä osapuolten välille. Tässä suhteessa Aamulehden toimituksellinen kertoja ei pyrkinyt järjestämään osapuolten näkemyksiä sujuviksi vuoronvaihdoksi. Toimituksellisen kertojan rooli tapahtumien kirjaajana lukitsi maankäyttöasetelman ennalta määrätyn käsikirjoituksen mukaiseksi, samalla vahvistaen vahvojen tahojen asemaa.

Päätelmät

Finlaysonin värjäämön kaltainen pitkäkestoinen aihe on haasteellinen keskustelemaan journalismin näkökulmasta. On selvää, että aihe ei kannattele julkisoa keskusteleavuuden vaatimalla tasolla erityisesti sen suvantovaiheissa. Suvantovaiheessa, jossa lyhyitä artikkeleita on harvakseltaan, ja joissa kertojan ääni korostuu tapahtumien kirjaajana, syntyy helposti tilanne, jossa ainoastaan julkison vahvat tahot pääsevät esiin harvakseltaan.

Suunnittelukysymyksille on oireellista, että edellä mainittu suvantovaihe on erityisesti aiheen käsittelyn alkuvaiheessa, jolloin julkiso alkaa vähitellen muodostua, keräten eri tahoja käsiteltävän ongelman ympärille. Värjäämökeskustelussa hiljaisin ajanjakso oli kuitenkin vuosina 2002-2003, jolloin ympäristöministeriö hylkäsi värjäämön suojeluesityksen ja päätöksestä valitettiin. Tilanne lukkiutui paikoilleen osapuolten odotellessa päätöksiä. Tällöin dialogi jäi vähemmälle ja mielikuvaa keskusteleavuudesta ei syntynyt.

Mitattaessa keskusteleavuutta pitkän aiheen sisällä, määrälliset yhteenvedot keskustelevien artikkeleiden lukumäärästä antavat turhankin synkän kuvan journalismin kyvystä luoda ja ylläpitää keskustelua. Koska on väistämätöntä, että myös hiljaisempia ajankasjoja esiintyy, keskusteleavuuteen orientoitunut toimitus voi herätellä julkisoa pääkirjoitus- ja alanurkka –juttujen avulla. Näiden juttujen kautta lehti voi toimia korjauskertoimena tasapuolisen keskustelun ylläpitämiseksi.

Myös Aamulehden pääkirjoitukset osoittivat, että lehdellä on halua vaikuttaa epätasa-arvoiseen keskusteluasetelmaan. Tilanne on kuitenkin ristiriitainen, sillä sisäsivujen artikkeleissa ”kerroin” ei kohdistu samoille tahoille. Toisin sanoen ennestään vaikutusvaltaiset tahot säilyttävät etumatkansa, ja osallisen statuksella on pääsyn kannalta merkittävä rooli.

Keskusteleavuuden kannalta on tärkeää, että journalismi kykenee muodostamaan ”uskottavan” julkison mahdollisimman nopeasti, jolloin perinteisten tietävien

tahojen etumatka pääsyn näkökulmasta ei kasva liian pitkäksi. Tämä on myös tärkeää julkisen harkinnan näkökulmasta. Harkinnan avulla tuotetaan uutta tietoa onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Jos julkinen harkinta ei käynnisty riittävän ajoissa suunnittelukysymyksen ympärille, voi lopputulos vaikuttaa väkisin läpiviedyltä. Tällaisia oireita oli myös värjäämökeskustelun harkitsevuutta eriteltäessä. Syntyi vaikutelma, että julkisen harkinnan kautta tulleet purkamisen kannalta merkittävät tiedot värjäämön historiasta tulivat esille liian myöhään.

Tässä piileekin julkisen harkinnan ongelma. Julkiseen, argumentaatioon perustuvaan päätöksentekoon nojaavat suunnittelukysymykset eivät välttämättä saa kansalaisten legitimitettä, koska julkinen harkinta ei toimi ihanteidensa vaatimalla tavalla. Julkiso muodostuu käsiteltävän asian ympärille liian myöhään, jolloin jo vuosia sitten tehdyt erilaiset maankäytösopimukset ja päätökset määrittävät lopputulosta, harkinnan avulla saavutetuista tiedoista huolimatta. Vaillinaisesti toimiva julkinen harkinta voi päinvastoin aiheuttaa katkeruutta ja kyynisyyttä osallisuuden tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Värjäämön säilyttämisen kannattajien näkökulmasta purkupäätöksen legitimitetti heikentyi julkisen harkinnan myötä. Jos alueen omistajan Kiinteistö Investin alkuperäinen purkusuunnitelma¹¹ olisi käynyt toteen, moni värjäämöä koskeva tieto olisi jäänyt pimentoon. Värjäämön kohtaloa surevan kannalta päätös olisi ollut helpompi hyväksyä ilman pitkää julkista harkintaa, jolla ei lopputulokseen ollut suurta vaikutusta.

Keskustelevan journalismin yhteydessä on kuitenkin hyvä pitää mielessä osallistuvan suunnittelun kritiikki, jossa oikeat osalliset ovat alati hukassa ja toisaalta pienelle vähemmistölle annetaan kenties kohtuutonta painoarvoa. Journalismin keskustelevuuden kannalta olisikin tärkeää, että suunnitteluongelman ympärille muodostuva julkiso olisi mahdollisimman monipuolinen myös kansalaistahojen osalta. Värjäämökeskustelun osalta ei näin ollut. Värjäämö -julkison kansalaisuus oli vahvasti ”ympäristöaktivistien”

---

¹¹ Syksy 1998

hallussa, joille vanhan rakennuksen purkaminen koskimaisemasta edusti hyvän suunnittelun irvikuvaa. Syntyi vaikutelma, että kadunmies vastustaa varauksetta värjäämön purkamista. Aamulehti ei tältä osin pyrkinyt monipuolistamaan keskusteluasetelmaa vaan lehti tuki suppealla pääsyllään osallistuvan suunnittelun kriittisiä kannanottoja, joissa osallisuus nähdään hankkeiden vastustamisena. Aamulehden päiväjärjestys vahvisti siten stereotyyppioita, koska ihmiset näkevät median tulkinnoissa enemmistön tavan ajatella.

Hyvän keskustelevan journalismin myötä lehti voi asettua julkisen toiminnan resurssiksi tukemalla niitä osallistahoja, jotka eivät muuten saa ääntänsä kuuluviin. Aamulehden journalismissa värjäämön purkamista vastustavat kansalaistahot täyttivät lehden asettamia pääsyn kriteereitä, mutta muuten kansalaisten pääsy oli varsin rajattua. Keskustelevan journalismin haasteena onkin muodostaa sellainen julkiso, jossa ”korjauskertoimesta” hyötyvät kaikki pienet osalliset, oli mielipide käsiteltävästä asiasta mikä hyvänsä. Tällä vältettäisiin asetelma, jossa pienen ryhmän mielipide edustaa koko kansalaisosallisten ryhmää. Tämä vaatii journalismilta aktiivista otetta, jolloin lehden sivuille nostettaisiin myös niitä osallisia, jotka eivät sinne itse määrätietoisesti pyri.

Keskusteleavuuden paradoksi

Journalismin keskustelevuutta tutkittaessa nousee esiin ongelmia, jotka johdattavat yhtäältä lehdistöteoreettisiin ajatuksiin journalismin keskusteleavuuden määritelmistä ja toisaalta osallistuvan suunnittelun osalta perusongelmaan, jossa ”oikeat” osalliset tuntuvat olevan jatkuvasti tavoittamattomissa. Journalismin keskusteleavuuden edellytyksenä pidetään kansalaisten pääsyä lehtien sivuille vakiintuneiden tiedontuottajien rinnalle. Journalismin keskustelemattomuutta on eritelty vähäisen dialogisuuden kautta, mutta ennen kaikkea perusesteenä on nähty journalismin taipumus tukeutua yhteiskunnan edustaviin ja tietäviin tahoihin muodostaen vastavuoroisen suhteen, jossa molempien asema vahvistuu kansalaisten jäädessä sivurooliin.

Keskustelevuuden edellytyksenä pidetään kansalaisten pääsyä mielipiteineen ja tietoineen yleisönosaston ulkopuolelle vakiintuneiden tiedontuottajien rinnalle – sinne missä on objektiivista tietoa, ei vain subjektiivisia mielipiteitä. Tässä piilee journalismin keskustelevuuden paradoksi. Kun kansalaiset täyttävät journalismin asettamat pääsyn kriteerit ja kelpaavat journalististen artikkeleiden uskottaviksi lähteiksi, lähestytään keskustelevaa journalismia. Journalismin keskustelevuuden perustan kannalta asetelma on kuitenkin ongelmallinen, koska pääsyn kriteereiden täytyessä, niistä kansalaisista, jotka ovat seulan läpäisseet, tulee enemmän tai vähemmän edustavia.

Kuva 8. Journalismin keskustelevuuden paradoksi

Tätä ajatusmallia seuraten voidaankin ajatella, että edustavien ja tietävien tahojen määrä journalismin lähteinä ei tule vähenemään keskustelevuuden myötä, pikemminkin päinvastoin. Tästä seuraa se, että journalismin keskustelevuudesta on jatkuva vajaus ja jako tietojen ja mielipiteiden välillä säilyy. Edellä kuvattu keskustelevan journalismin paradoksi antaa eväitä pohtia journalismin keskustelevuuden kriteereitä uudessa valossa. Tällöin ei niinkään

ole olennaista, pystyykö journalismi erottamaan mielipiteen esittäjän statuksen itse mielipiteestä. Sen sijaan olennaista kysyä, pääsevätkö eri mielipiteet monipuolisesti esiin. Jotta näin tapahtuisi, tarvitaan myös riittävän edustavia kansalaistahoja. Monipuolinen näkökulmien esiintuonti palvelee siis keskustelevan journalismin ajatusta riippumatta siitä, kuinka edustava taho on kyseessä.

Viitteet jatkotutkimukselle

Tutkimusprosessin myötä nousi esiin haasteita, joita on asetettu keskustelevalle journalismille. Lehdistö on keskeisessä asemassa haettaessa ratkaisua kiistanalaisille suunnittelukysymyksille. Ei ole liioiteltua sanoa, että lehdistö toimii yhtenä osallisena järjestäessään muiden osallisten keskustelua. Tässä tarinanmuodostamisessa yksittäinen journalisti asetetaan paljon vartijaksi. Pitäisi olla tasapuolinen, eikä saisi syyllistyä demokraattiselta julkiselta keskustelulta pohjaa vieviin journalismin toimintatapoihin, joista journalismia on syytetty. Värjäämön tapaus osoitti, että pitkässä aiheilmassa vastuu toimivasta julkisosta on pitkälti parin toimittajan varassa. Pääkirjoitusjuttuja lukuun ottamatta valtaosan jutuista oli toimittanut sama henkilö, jolloin vastuu toimituksellisen kertojan roolista on pitkälti yksittäisellä toimittajalla.

Keskusteleavuuden näkökulmasta kertojan äänen rooli on ristiriitainen. Kertojalla tulisi tasapuolisen keskustelun takaamiseksi olla merkittävä rooli aiheen käsittelyssä, mutta samanaikaisesti antaa tilaa keskustelijoille. Yksittäisen jutun kohdalla se merkitsisi kertojan äänen pienempää roolia, jolloin keskustelijat muodostaisivat aitoja kysymys-vastaus – pareja ja argumenttiin saataisiin vasta-argumentti.

Aihepiirin jatkotutkimus voisikin pureutua toimittajien rooliin keskustelun järjestäjinä, jolloin selvitetäisiin toimittajien roolia ja mahdollisuuksia keskustelevan journalismin tuottamisessa. Tällöin kyseeseen voisi tulla toimittajiin kohdistuva haastattelututkimus, joka avaisi mielenkiintoisen näkökulman osallistuvaan suunnitteluun toimittajien näkökulmasta. Aihe on

myös journalismin kritiikin kannalta hedelmällinen, sillä journalismiin kohdistuvat vaatimukset kansalaislähtöisemmistä toimitustavoista kohdistuvat herkästi kansaan itseensä. Kyse on viime kädessä myös siitä millaisia artikkeleita haluamme lukea. Haluammeko Habermasin tavoin kaikki puhe- ja toimintakykyiset tahot mukaan osallistumaan keskusteluun, jolloin voidaan todeta osallistuvan suunnittelun näkökulmasta julkisen harkinnan toteutuvan journalismin edistäessä hyvää suunnittelua? Vai luemmeko mieluummin hyvin toimitettuja juttuja, joissa puheenvuorot on alistettu sujuvan tarinankerronnan alle?

LÄHTEET

Ahva L. (2003). Kohti keskustelevaa journalismia. Kansalaisjournalismin kokeilua, kritiikkiä ja arviointia. Tiedotusopin pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos.

Barber, B. (1984). *Strong Democracy. Participatory Politics for the New Era.* Berkeley. University of California Press.

Blumer, H. (1999). Joukko, massa ja julkiso. Teoksessa Pietilä V. ym. (toim.) *Julkiso.* Tiedotustutkimus 3/1999.

Carey J. (1987). *The Press and Public Discourse.* The center magazine. 20 March.

Ekroos, A. & Majamaa, V. (2000). *Maankäyttö ja rakennuslaki.* Helsinki Edita.

Fairclough N. (1995). *Media Discourse.* London. Edward Arnold.

Fiske, J. (1990). *Merkkien kieli.* Johdatus viestinnän tutkimiseen. Vastapaino. Tampere.

Glasser T. L. & Craft S. (1997). *Kansalaisjournalismi ja demokraattiset ideaalit.* (Suom. Kunelius R.) *Kansalaisjournalismi.* Tiedotustutkimus 4/1997.

Gustafsson, K. E. & Kemppainen P. (2002). *Pohjoismainen media.* Teoksessa Ruusunen A. (toim.) *Media muuttuu. Viestintä savitauluista kotisivuihin.* Gaudeamus. Helsinki

Haarni T. (1997). *Joustavia tiloja. vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa.* Teoksessa Haarni T. & Karvinen M. & Koskela H. & Tani S. (toim.) *Tila, paikka ja maisema. tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen.* Vastapaino. Tammerpaino. Tampere.

Haas T. & Steiner L. (2001). Public Journalism as a Journalism of publics. Implications of the Habermas-Fraser debate for Public Journalism. *Journalism - Theory, Practice and criticism* 2/2001:2.

Haila Y. & Jokinen P. (toim.) (2001). *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka?* Vastapaino. Tampere.

Heikkilä H. (2001). *Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla.* Tampereen yliopisto tiedotusopin laitos. Tampereen yliopistopaino. Tampere.

Herkkola, H. (2003) *Suunnittelijan sielunelämää - Kaavoittajien suhtautuminen muuttuviin suunnittelukäytäntöihin.* Pro gradu -työ. Tampereen yliopisto, aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos, aluetiede.

Horelli, L. & Kukkonen, H. (2002). *Osallistuminen, ympäristö, vuoropuhelu.* Teoksessa Bäcklund, P. & Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa.* Gaudeamus. Helsinki 2002.

Häkli, J. (2002). *Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka.* Teoksessa Bäcklund, P. & Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa.* Gaudeamus. Helsinki 2002.

Jääskeläinen, L. & S. Olavi. (2000). *Maankäyttö- ja rakennuslaki selityksineen käytännön käsikirja.* Helsinki: Rakennustieto Oy.

Kalliomäki, A. (2002). *Kalliomäki pelkää uuden lain hidastavan kaavoitusta.* Helsingin Sanomat 13.3. 2002. Kaupunki.

Kantola A. (1998). *Barrikadeilta brandiksi – mitä journalismi tekee ja mitä journalistilla tehdään.* teoksessa Kantola A. & Mörä T. (toim.). *Journalismia! Journalismia!* WSOY, Juva.

Kivikuru U. (1995). Journalismin tutkimus. Teoksessa Sana E. (toim.) Tietopista mediapeliin. –Journalismien tutkimuksen näkökulmia. WSOY, Porvoo-Helsinki –Juva.

Koskiahon, B. (2002). Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa Bäcklund, P. & Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus. Helsinki 2002.

Kunelius, R. (1996). The News, Textually speaking. Writings on news journalism and journalism research . Acta universitatis Tamperensis ser. A, vol 520.

Kunelius, R. (1999). Journalismi keskustelun tiellä. Tiedotustutkimus 3/1999.

Kunelius, R. (2000 a). Epistemologisen ahdistuksen tuolle puolen. Epilogi toimittajien ja yleisön journalismipuheeseen. Teoksessa Kunelius R. & Ridell S. (toim.) Kaksi katsetta journalismiin. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopistopaino.

Kunelius, R. (2000 b). Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia ongelmia ja haasteita. Tiedotustutkimus 3/2000.

Kunelius, R. (2000 c). Maakuntalehti ja lähiö: suunnitelmakapitalismin kaksoset. Teoksessa Kunelius R. (toim.). Juttuja lähiöstä. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A93/2000.

Kunelius, R. (2003). Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. WSOY. Helsinki.

Kuntalaki (1995), Kuntalaki 17.3.1995/365. [www-dokumentti]
<<http://www.finlex.fi/linkit/ajansd/19950365000>> (Luettu 16.5.2005)

Lapintie K. (1999). Ratkaisemattomien kiistojen kaupunki. Teoksessa Knuuti L. (toim.). Kaupunki vuorovaikutuksessa. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Libella panopalvelu Oy. Espoo.

Lapintie K. (2003). Suunnittelun paradigman muutokset ja tieto/valta Yhdyskuntasuunnittelu. Yhdyskuntasuunnittelu ammattina. 2/2003.

Laiho, J. (2003). Artikkelissa: Valitusmyllyssä pyörivät kaavat tulevat kunnille kalliiksi. Aamulehti 5.10.2003. Tampere & naapurit.

Lehto K. (2004). Millaiset aatteet, arvot ja periaatteet sanomalehtiä ohjaavat? Journalismikritiikin vuosikirja 2004. Tiedotustutkimus 1/2004.

Luoto I. (2002). Tila, paikka, maisema –avauksia uuden viestintäteknologian näkökulmasta. Alue ja Ympäristö 31:1.

Mattila H. (2003). Vuorovaikutteinen suunnittelu ja kaupunkisuunnittelijan esteettinen asiantuntemus. Yhdyskuntasuunnittelu. Yhdyskuntasuunnittelu ammattina. 2/2003.

Meriläinen R. (2006). Haloo, kuka siellä nyt puhuu? Helsingin Sanomat 9.12.2006.

Merrill J. C.; Gade B. & Blevens F. R. (2001). Twilight Of Press Freedom. The rise of People's Journalism. Mahvah. New Jersey.

Mervola, P. (1998). Suomalaiset ovat Sanomalehtien lukijakansaa. Teoksessa Perko T. & Salokangas R. (toim.). Kymmenen kysymystä journalismista. Atena Kustannus oy Jyväskylä.

Mäntysalo R. (1997) Törmäyksiä : vallankäytöstä, tulkinnoista ja osallisuudesta yhdyskuntasuunnittelussa. Raine Mäntysalo, Kaj Nyman & José Valanta (toim.) Oulun yliopisto. Arkkitehtuurin osasto. Julkaisu B ; 14.

Nevalainen, J. (2004). Tilapelin tiedonpolitiikat –Kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, N:o 67. Joensuun yliopisto.

Niemenmaa V. (2002). Asukasaktiivien ääni. osallistuminen ja osallisuus Helsingin Kestävän kehityksen prosessissa. Teoksessa Bäcklund, P. & Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus. Helsinki 2002.

Nieminen H. (1998) artikkeli Viestintä ja demokratia. Kohti pluralistista julkisuutta? Teoksessa Kivikuru & Kunelius (toim.) Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. WSOY.

Nieminen, H. (1999). Medioituminen ja suomalaisen viestintämaailman muutos. Teoksessa Saarikoski, P. & Suominen J. & Nieminen H. (toim.) Uusi media ja arkielämä. kirjoituksia uuden ajan kulttuurista. Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, N:o 41. Gummerus. Saarijärvi.

Nordenstreng K. (1995). Median tehtävät yhteiskunnassa. Teoksessa Sana E. (toim.) Tieto-opista mediapeliin –journalismin tutkimuksen näkökulmia. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.

Nurminen A. (1998). Ovatko tiedotusvälineet mielikuva-automaatteja. Teoksessa Perko T. & Salokangas R. (toim.) Kymmenen kysymystä journalismista. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Okkonen A. (1986). Toimittajan työ 1. Karisto Oy:n kirjapaino. Hämeenlinna.

Pakarinen T. (2002). Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus. Teoksessa Bäcklund, P. & Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus. Helsinki 2002.

Palonen K. (1988). Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon. Vastapaino Karisto. Hämeenlinna.

Perko, T. (1998). Media on nykypäivän kirkko ja raamattu? Teoksessa Perko T. & Salokangas R. (toim.) Kymmenen kysymystä journalismista. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Pietilä V., Ridell S., Kunelius R., Heikkilä H. (1999). Julkiso: tienviitta tutisevien kansalaisten ja räkäisesti nauravan kansan maailmassa. Pääkirjoitus. Tiedotustutkimus 3/1999.

Pietilä V. & Sonderman K. (1994). Sanomalehden yhteiskunta. Tampere. Vastapaino.

Renvall M. (2000). Journalismi julkisena keskusteluna: Tapaustutkimus Hervanta-kirjoittelusta. Teoksessa Kunelius R. (toim.). Juttuja lähiöstä. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A93/2000.

Renvall M & Reunanen E. (1999). Yhteisö totuutta metsästä. Journalismi julkisen keskustelun kehyksenä. Tiedotustutkimus 3/1999.

Ridell S. (1998). Sanomalehden lukija – tuo kuuliainen kuluttaja. Journalismikritiikin vuosikirja 2/1998.

Ridell S. (1999). Tutkimus julkisoa tuottamassa. Tiedotustutkimus 3/1999.

Ridell S. (2000). Ei Journalismi ole tärkeää, julkisuus on. Journalismikritiikin vuosikirja 2000. Tiedotustutkimus 1/2000.

Ridell S. (2004). Median julkisuustiloja kartoittamassa. *Julkisuuden journalistinen tuottaminen ja kommunikatiivisuuden haaste*. Tiedotustutkimus 27(2)2004.

Ridell S. (2005). Maankäyttöpeliä mediatilassa. Teoksessa Ridell S. & Bäcklund P. (toim.) *Yhdyskuntasuunnittelu 1/2005*. Yhdyskuntasuunnittelun seura (YSS).

Roivainen I. (2000). Hervanta – Tampereen tytär. Teoksessa Kunelius R. (toim.) *Juttuja lähiöstä*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A93/2000.

Ruokonen J. (2003). Vuorovaikutteinen kaupunkisuunnittelu asukkaiden ja suunnittelijoiden lähtökohdista. Pro gradu –työ. Tampereen yliopisto, aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos, aluetiede.

Salovaara-Moring, I. (2002). Laman maantiede - aika, paikka ja median merkitystalous. Teoksessa Kivikuru U. (toim.) *Laman julkisivut. Media kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä*. Palmenia kustannus, Helsinki.

Salovaara-Moring I. (2004). *Media geographies: regional newspaper discourses in Finland in the 1990s*. Helsingin yliopiston viestinnän laitos.

Sotarauta M. (1996). Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohtana. *Tulevaisuuden tutkimuksen seura*. Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä.

Staffans A. Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus ja koulutuskeskuksen julkaisuja, A29*. Espoo 2004.

Tampere-Seura (1996). Korkki J. & Niemelä J. (toim.) Rahvaanomaisen tutkimusmatka Tampereen, maailman ainoan paikan historiaan. Luettavissa internetissä: <http://www.tampere-seura.fi/melko/Talot.html>. 20.11.2006.

Tani, S. (1996). Aistit muistot ja media. Näkökulmia henkilökohtaisiin ja kollektiivisiin mielenmaisemiin. Terra 108:2

Tarasti L. ym. (2006). Tonttitarjonnan edellytysten parantaminen. Tonttitarjontatyöryhmän mietintö. Ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön raportteja 1/2006.

Taylor N. (1998). Urban Planning Theory Since 1945. London Sage.

Uimonen R. & Ikävalko E. (1996). Mielikuvien maailma. Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagoja rakennetaan? Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Viitala P. (1999). Alue- ja yhdyskuntasuunnittelun teoreettisia taustoja. Teoksessa Kosonen M. & Schulman H. & Valtakari M. & Viitala P. (toim.) Suunnittelualueena Suomi. Yliopistopaino. Helsinki.

Virtanen P. V. (1999). Maankäyttöpelin osapuolet. Teoksessa Knuuti L. (toim.) Kaupunki vuorovaikutuksessa. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus ja koulutuskeskus. Espoo.

Väliverronen E. (1997). Julkisen keskustelun taito. Kansalaisjournalismi. Tiedotustutkimus 4/1997.

Väliverronen E. (1998). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola A., Moring I. & Väliverronen E. (toim.). Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan.. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Liite 1.

Aamulehden Finlaysonin värjäämöä koskevat lehtiartikkelit

- 10.3.1998. Värjäämön kohtaloa selvitetään nyt kiireisesti
- 15.10.1998. Museovirasto suojelisi värjäämön
- 10.11.1998. Finlaysonin värjäämö ilmeisesti puretaan
- 26.11.1998. Värjäämön kohtalo on edelleen auki
- 3.12.1998. ”Finlaysonin värjäämön historiallinen merkitys tunnetaan vasta nyt”
- 6.12.1998. Tampere ei halua vastuuta värjäämön suojelusta
- 8.12.1998. Tampere ei halua Finlaysonin värjäämön suojeluvastuuta
- 13.12.1998. Kaikki vanha ei ole kaunista eikä kaikki uusi rumaa
- 23.12.1998. Värjäämö saa lisääikää kevääseen
- 28.4.1999. Talojen suojelusta
- 29.10.1999. Ovatko kunnat kypsiä vastuuseen
- 9.11.2000. Ympäristöaktivistit esittävät osaa Finlaysonin kaavasta purettavaksi
- 4.1.2001. Tampereen yleiskaavavalitus yllätti Satu Hassin
- 8.1.2001. Kaavoitus- ja suojelukiistat venyvät ja paukkuvat
- 20.1.2001. Finlaysonin alue täyttyy
- 3.2.2001. Värjäämäkiistan finaalissa on suuren kaavadraaman ainekset
- 27.2.2001. Tampere ei puolla vanhan värjäämön säästämistä
- 4.5.2001. Museoseura paheksuu siltaa ja värjäämön purkua
- 8.5.2001. Satavuotiaita on harvassa
- 29.5.2001. Valtion rakennustaidetoimikunta paheksuu värjäämön purkamista
- 7.11.2001. KHO ei tuonut muutosta värjäämön purkutuomioon
- 22.5.2002. Tampereen vanha kaupunki yhdistyy
- 16.8.2002. Finlaysonin alueella auki enää värjäämön ja siltojen kohtalo
- 22.8.2003. Värjäämön säästämiseksi taistellaan yhä
- 20.2.2004. Finlaysonin värjäämöstä siivotaan rojut pois
- 21.2.2004. Taisto Finlaysonin värjäämöstä poiki tutkintapyyynnön
- 4.3.2004. Tampere ei enää ryntää pelastamaan vanhaa värjäämörakennusta
- 10.3.2004. Värjäämön tilalle vuokrataloja ja Tammerkosken yli kävelysilta

- 14.3.2004. Värjäämön tilalle nouseva kerrostalo on vähäeleinen ja turvallinen ratkaisu
- 14.3.2004. Värjäämön purkutöiden keskeytystä haetaan KHO:lta
- 20.3.2004. Finlaysonille mahtuisivat sekä värjäämö että vuokratalot
- 26.3.2004. Varma tuskin hakee muutosta värjäämön uudisrakennukseen
- 27.3.2004. Pari sataa marssi värjäämön puolesta
- 4.4.2004. Häpeä, ärtymys ja värjäämö
- 7.4.2004. Arkkitehtien mukaan värjäämöstä oli tietoa
- 10.4. 2004. Leka kädestä ja järki tilalle
- 15.4.2004. Varma ja kaupunki neuvottelupöytään huhtikuun lopulla
- 17.4.2004 Värjäämötontille ehkä rakennuslupa ennen neuvotteluja
- 18.4.2004. Merkittävä joukko valtuutettuja säästäisi värjäämön kokonaan
- 21.4.2004 Värjäämön kunnostaminen maksaisi ainakin 6 miljoonaa
- 28.4.2004. Varma pitää kiinni värjäämötontin purkukaavasta
- 12.5.2004. Varma ei halua maksumieheksi
- 25.5.2004. Varma hakee värjäämötontille uutta lupaa
- 12.6.2004. KHO hylkäsi värjäämöpäätösten muutosvaatimukset
- 30.6.2004. Värjäämötontin uuden rakennuksen julkisivu kelpasi lautakunnalle
- 5.8.2004. Valitus siirtää värjäämön purkamista jopa vuosilla
- 14.8.2004. Värjäämövalitus myöhästyi päivän, valitusta jatketaan
- 12.11.2004. Viimeisen värjäämövalituksen hylkääminen ei lopeta kränää
- 1.12.2004. Värjäämön kohtalosta päätös ennen joulua
- 23.12.2004. Värjäämöpäätös siirtyy tammikuuhun
- 5.1.2005. Kerran purettua ei saa entiselleen
- 5.1.2005. Taistelu värjäämön säilyttämiseksi päättyi